

„STANOVNICI SU PROTIVNI IZ ČISTO SENTIMENTALNIH RAZLOGA“. KAMPANJA MIJENJANJA „ANACIONALNIH“ IMENA MJESTA U SAVSKOJ BANOVINI (1934.–36.)

SUZANA LEČEK

Hrvatski institut za povijest

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

35000 Slavonski Brod, Starčevićeva 8

DOI: 10.17234/SEC.26.8

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

Primljeno / Received: 9. 8. 2014.

Prihvaćeno / Accepted: 27. 8. 2014.

U članku je istražena kampanja u kojoj se promjenom „anacionalnih“ (mađarskih, njemačkih i talijanskih) imena željelo pokazati integriranost službene „jugoslavenske nacije“. Istraženi su tijekom kampanje, držanje njenih nositelja, oblici otpora te razlozi neuspjeha. Pokazano je kako je kampanja, koju je nametao državni vrh i to u vrijeme omrznute diktature, naišla na otpor čak i onih koji su je trebali provoditi (prvenstveno Banska uprava, Statistički ured i općinski odbori). Iako se nije radilo o otvorenom iskazivanju neslaganja, razni oblici izbjegavanja pristanka pokazali su se dovoljno učinkovitima da se kampanja rastegne do vremena u kojem su promijenjene političke okolnosti značile njen kraj.

Ključne riječi: nacionalni simboli, diktatura, nenasilni otpor, imena mjesta

UVOD

Polazišta. Imena osoba ili mjesta u davno su doba označavala pravu bit onoga kome su nadjenuta, njegovu projekciju u vječnost. U moderno doba, ono što je povezivalo pojedinca ili mjesto sa stoljetnom tradicijom, precima ili svecima, postalo je predmetom – ako parafraziramo Renana – „dnevnog odabira“, koji, svjesno ili nesvjesno, zrcali naša ideološka ili kulturološka ‘vjerovanja’ (Renan 1882). Upravo to čini imena izuzetno zanimljivim znanstvenicima koji proučavaju povijest ili opće obrasce ljudskog ponašanja, pa literaturu koja se bavi promjenama u antropomastici ili onomastici više nije moguće sagledati.

Ovdje ćemo suziti istraživanje na vrlo ograničeno, čak i poznato pitanje, inicijativu za mijenjanje „anacionalnih imena“ mjesta u kampanji vođenoj tijekom dvije godine (1934.–36.). Iako je pitanje promjena imena ulica postavljano znatno češće, bez sumnje jer nudi daleko širi raspon analitičkih mogućnosti (Jelić i Klemenčić 1990; Rihtman-Auguštin 2000;

Stanić, Šakaja, Slavuj 2009; Radović 2013),¹ i promjene mjesnih imena privukle su pozornost znanstvenika, prvenstveno jezikoslovaca, koji su već pisali o ovom pokušaju dirigiranom iz državnog vrha u vrijeme diktature kralja Aleksandra (Samardžija 2007, 2012:217–226; Mataija 2011:129–130). Pitanje promjene imena mjesta otvara dva kompleksna problemska područja – ulogu simbola (posebice u modernim ideologijama) te pitanje moći potrebne da se oni prihvate ili promjene.

Proučavanje simboličkog očitovanja moći neizostavan je dio znanstvenih istraživanja i teorija o modernim ideologijama i političkoj kulturi. Komunikacijska važnost simbola u povezivanju pojedinaca u zajednicu (Deutsch 1966) nadahnula je radove znanstvenika koje danas držimo klasicima. Kako se u našem istraživanju radi o pokušaju konstruiranja nove nacije, nije naodmet podsjetiti kako su upravo teoretičari nacije prvi posvetili posebnu pozornost ulozi političkih simbola i rituala na oblikovanje ideje nacije, bilo da su ih povezivali s „izmišljanjem tradicije“ (modernisti, posebno: Hobsbawm 1983) ili u njima vidjeli dugo trajanje (primordijalisti i etnosimbolisti, u: Smith 1993; Smith 2003). Sposobnost simbola da konkretiziraju apstraktne ideje te snažnije i jasnije od riječi prenesu poruku i prikažu odnose moći, učinila ih je, po nekima, preduvjetima uspjeha svake ideologije (Breuilly 1993:335–344; Kertzer 1988:8, 12, 30–31).

Svi počeci uključuju sjećanja, apsolutno novo je nepojmljivo, a pokušaj njegovog kreiranja arbitran, kako je zapisao Connerton (2004:9, 11; usp. Jeggle, prema Rihtman-Auguštin 2000:16). Tako je i pokušaj simboličnog mijenjanja imena mjesta u kampanji 1934.–36. bio oblik prisilnog brisanja sjećanja i pokušaj konstruiranja novog. Budući da se radilo o nametanju „odozgo“, inicijativa je imala suprotan učinak. Osvijestila je vezu pojedinca s imenom „svog“ mjesta, pretvarajući ga u simbol nacionalnog (ne-jugoslavenskog) identiteta te izazvala otpor. Stoga se na kampanji može preispitati teza da svaka moć ovisi o spremnosti druge strane da poslušna, odnosno – kako je bilo u ovom slučaju – da pruži otpor. Metodološki okvir istraživanju pružila je obilna (i rastuća)

---

¹ Radovi nastali na području političke antropologije (Gulin Zrnić 2011: 88–90) i humane geografije.

literatura o fenomenu nenasilnog otpora, koju je 1970-ih svojim pionirskim istraživanjem inaugurirao Gene Sharp (1973). Iako će biti govora o imenima kao simbolima, u ovom slučaju nacionalnog identiteta (jugoslavenski vs. hrvatski / njemački / mađarski i dr.), o njima se govori samo u funkciji pojašnjena glavne teme složenog pitanja moći (*polisistema*, prema Azaryhu 1999:258). U središtu istraživanja bit će dinamičan međuodnos onih koji imaju političku i društvenu moć i onih koji joj se (ne) pokoravaju. Naime, kampanja je, s jedne strane, izvrstan pokazatelj načina na koje se – u ovom slučaju preko političkog simbola – očitovala politička volja u vrijeme diktature. Kako je već konstatirano, simboli mogu djelovati i preko straha, a ne samo oduševljenja (Kertzer 1988:179–181).

U istraživanju su stoga analizirani problemi vezani za pokretanje kampanje (državu) i njeno provođenje (niže upravne razine), a dodirnut je i problem nepostojanja simbola „jugoslavenske“ nacije. Provedeno je na primjeru Savske banovine (srednje i istočne Hrvatske), a razlozi su, s jedne strane, očuvanost arhivskog gradiva, a s druge, izraženija „vidljivost“ (agresivnost) kampanje na području koje se većim dijelom poklapalo s nekadašnjom Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom, gdje je i bila koncentrirana „tuđinska“ baština.²

Promjene imena mjesta u Kraljevini Jugoslaviji. Otkako su jakobinci 1793. sustavno izbrisali sva imena mjesta koja su podsjećala na poražene političke protivnike Crkvu i aristokraciju, sve iduće promjene državnog sustava – bez obzira na stav prema vladavini *Terora* – pokazale su se u tome njihovim učenicima (Vovelle 1989). Doduše, nitko više nije do te mjere negirao povijest da bi svoje vrijeme proglasio „godinom I“, ali uklanjanje imena koja su podsjećala na srušeni sustav i uvođenje novih, koja su simbolizirala novu političku moć, postale su praksa.

---

² Nažalost, ne postoje usporediva istraživanja za druge banovine, koje su vjerojatno doživjele sličan pritisak radi njemačkih, mađarskih (Dravska, Dunavska) ili turskih (Vardarska) imena. Za promjene u Dunavskoj banovini (Vojvodini), još uvijek je potrebno pregledati desetke monografija o nekadašnjim folksdojčerskim naseljima (tzv. *Heimatsbuch*), a najsustavnija monografija o Vardarskoj banovini ne spominje problem preimenovanja (pa niti moguću literaturu) (Jovanović 2011).

Državni vrh novostvorene Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1929. Kraljevine Jugoslavije) bio je svjestan simboličke snage promjene imena mjesta. Prve su izmjene provedene odmah po njenom osnivanju, još tijekom ranih 1920-ih (Mataija 2011:128). No kasniji pokušaj, pokrenut u diktaturi, ilustrativniji je, jer je u svojoj zamisli bio radikalniji i temeljitiji. Radilo se o državno dirigitiranoj kampanji u kojoj je trebalo promijeniti sva „anacionalna imena“ mjesta u ona prihvatljiva službenoj jugoslavenskoj ideologiji. Naime, u diktaturi je država službeno proglašena domovinom jedne nacije – jugoslavenske, pa u njoj više nije bilo mjesta niti za „stara“ nacionalna imena čak i donedavno službenih naroda (Srba, Hrvata, Slovenaca), a posebice ne za nazivlje koje su dali nekadašnji „strani gospodari“. Drugim riječima, kampanja je trebala potvrditi postojanje (nove) nacije i njeno vladanje nacionalnim prostorom (teritorijalizam) (Anderson 1990:78; Breuilly 1993; Smith 1993:117). Na udaru su se prvenstveno našla područja koja su do 1918. pripadala Austro-Ugarskoj Monarhiji i u kojima je multinacionalni sastav stanovništva ostavio vidljivog traga u imenima mjesta (Nijemci/Austrijanci, Mađari, Talijani). Nekada ravnopravni državljani propale Monarhije, od 1918. izvrgnuti su raznim diskriminirajućim odredbama, da bi ranih 1930-ih njihovo nazivlje i službeno postalo nepoželjno. To ih je u određenoj mjeri učinilo onim „drugim“, u odnosu prema kojemu se trebalo prepoznati vlastiti jugoslavenski identitet (Hroch 2005:153).

Ojačana *Zakonom o imenima mjesta i ulica i o obilježavanju kuća od 18.2.1930.*³, u hrvatskim je krajevima kampanja pojačana tek 1934., a zamrla negdje 1936., bez sumnje pod utjecajem presudnih promjena koje su se dogodile u te dvije godine. Naime, nakon što je nositelj diktature, kralj Aleksandar, ubijen 1934., dolazi do razmjerno brzog napuštanja njegove neuspješne politike i obnavlja se parlamentarizam (1935.). Unatoč brojnim ograničenjima, obnova političkog života u Hrvatskoj donijela je neslućen porast utjecaja i stvarne moći oporbene Hrvatske seljačke stranke, a time i gubljenja oslonca režimske politike. U novim uvjetima, ideja dirigitirane

---

³ Zakon nije predviđao političke izmjene imena mjesta, nego samo ulica (izravno brani imena koje se ne slažu s „istorijskom prošlošću“ (!), „nacionalnim ciljevima“ ili vanjskopolitičkim interesima, čl. 5). Mjestima se moglo mijenjati ime u slučaju da se javlja više puta (čl. 22) (Zakon 1930: 401, 403).

promjene imena mjesta više se nije mogla provesti bez ozbiljnijih otpora, pa je napuštena.

PROBLEM POKRETANJA: DIKTATURA I NAMETNUTA INICIJATIVA

VOJNA INICIJATIVA

Mijenjanjem imena mjesta nova je Kraljevina SHS odmah, na vidljiv i simbolički izuzetno „jak“ način (Radović 2013:38), pokazala kako je završilo jedno i počelo drugo razdoblje. Prve su promjene provedene već 1920., a veći je zahvat u imena naselja na hrvatskom području učinjen u ožujku 1924., kada je novo ime dobilo 18 mjesta (tada su imenovana i 83 nova naselja) (Mataija 2011:128). Podlogu za daljnje intervencije pružio je *Zakon o imenima mjesta i ulica i o obilježavanju kuća od 18.2.1930.* Donesen u vrijeme diktature kralja Aleksandra, bio je jedno od sredstava koja su trebala osigurati provođenje službene državne ideologije unitarnog jugoslavenstva. Odmah po proglašenju Zakona, Banovinska uprava u Savskoj banovini učinila je ono što se od nje očekivalo – prosljedila je naredbu nižim instancama. U njoj je jasno što i zašto se čini: promjena je nužna radi „učvršćenja nacionalne svesti kod našeg elementa i nacionalnog karaktera tih mesta“, mijenjalo se „neslavenska“ u „naša nacionalna jugoslavenska imena“ da se i na „vidan način manifestuje nacionalno raspoloženje i osećanje našeg naroda“. Sačuvani materijali pokazuju da se počelo prikupljati prve informacije, ali se uglavnom nije dospjelo dalje od toga (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Dopis bana Perovića od 14.5.1934.).

Stoga je negdje u državnom vrhu početkom 1934. donesena odluka o pokretanju ozbiljne kampanje da se pitanje „anacionalnih“ imena konačno riješi. Prema sačuvanoj arhivskoj građi, inicijativa je došla iz vojnih krugova. To ne treba čuditi ukoliko se poznaje uloga vojske u Kraljevini SHS/Jugoslaviji, a posebice u diktaturi⁴ (Cipek 2006:290; Dobrivojević 2006:47; Čapo 2012).

---

⁴ General Petar Živković bio je 1929.–32. predsjednik Ministarskog savjeta (vlade u diktaturi), a potom organizator i vođa jedine dopuštene stranke – Jugoslavenske nacionalne stranke. Njeni su ga članovi naslijedili na mjestu premijera i ministra unutarnjih poslova kako bi se diktaturi dalo privid vraćanja građankom parlamentarizmu.

Država se trudila kampanju prikazati kao „volju naroda“, pa je čak i ovdje formalno inicijativa krenula od nižih instanci. Poticaj je dalo izvješće zapovjednika Požeškog vojnog okruga s popisom od 16 „anacionalnih“ imena i „molbom“ da ih se zamijeni (jer tako, navodno, želi narod). No, sam je popis sastavljen na usmenu zapovijed nadređenog generala prilikom inspekcije, a možemo pretpostaviti da je ideja izvorno došla s još višeg mjesta. Dokument je izuzetno brzo (od ožujka do svibnja 1934.) prošao sve razine – divizijskog pa stožernog generala, ministra vojske i premijera, koji ga je uputio nadležnom ministru unutarnjih poslova. Na ovaj poticaj Ministarstvo unutarnjih poslova donijelo je 10. svibnja 1934. službenu odluku kojom je započela kampanja mijenjanja „anacionalnih“ imena (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Dopis Ministarstva unutarnjih poslova banovima od 10.5.1934. Pov. III, br. 1155 i od 14.5.1934., Pov. II., br. 1658).

DIRIGIRANA KAMPANJA

Kampanja je službeno počela Odlukom Ministarstva unutarnjih poslova od 10. svibnja 1934., kojom su sporadične promjene, izvršene prema Zakonu od 1930., trebale konačno prijeći na višu razinu. Naglašeno je kako se sada sagledava „širi plan“ te da se promjene trebaju provesti „u punom obimu, sistematski i smišljeno po planu“. Navedene su i jasne smjernice kako voditi kampanju, pri čemu se vodilo računa o nekoliko ključnih pitanja: vanjskopolitički učinak kampanje, uloga lokalne uprave (banovina, kotarskih predstojnika, općinskih vijeća) te regulacija izbora novih imena.

U uvodnim rečenicama odluke očita je svijest kako čišćenje „anacionalnih“ imena ima i vanjskopolitičku poruku, pa otuda i traženje mišljenja ministra vanjskih poslova te preporučeni način i redosljed promjena. Kako bi smanjili mogućnost da se kampanja protumači kao provokacija (prvenstveno kod „revizionističke“ Mađarske, Njemačke ili Italije, ali i prijateljskih velesila, čija je podrška ionako stavljena na kušnju uvođenjem diktature), režim je izričito naredio da se sve obavi postupno, neupadljivo, u fazama i bez publiciteta (Drapac 2010:117–135). S druge strane, upravo je njima trebalo pokazati moć nove „nacije“, pa je redosljed provedbe određivala „vidljivost“ nekog mjesta, odnosno njegova prometna

povezanost (željeznica ili barem pošta). Potom su na red trebala doći veća mjesta, a tek na kraju ona mala i zabačena.

Bez stvarnih institucija demokratskog odlučivanja (u Narodnoj skupštini u tom je trenutku samo državna Jugoslavenska nacionalna stranka, koja je i jedina dopuštena stranka), režimu je bilo izuzetno važno potvrditi svoj legitimitet na nižim razinama. Stoga je formalno prepustio posao „samoupravnim“ tijelima – banovini i općini („dekoncentracija“). Banovinska uprava trebala je koordinirati cijeli posao i napraviti popis mjesta koja imaju „anacionalno, tuđinsko, nepogodno“ ime (ban je pri tom, ukoliko sam osjeti potrebu, mogao imenovati stručno povjerenstvo, isključivo kao savjetodavno tijelo). Pri tom je trebalo dobiti i suglasnost općinskog odbora kao najniže „samoupravne“ jedinice. Cijeli je postupak imao doista malo zajedničkog sa stvarnom samoupravom, posebice kada znamo da su banovine bile samo u nazivu „samouprave“, a zapravo se radilo o državnoj upravi s gotovo nikakvom mogućnošću samostalnog odlučivanja banova⁵ (ekvivalenta izabranoj skupštini na razini banovine nije niti bilo) (Grgić 2014:163-167, 178–180). Slično se može reći i za općine, koje su, doduše, Zakonom o općinama iz 1933. potvrđene kao samouprave s izabranim općinskim odborom, ali na izborima provedenim u vrijeme diktature svoju su kandidaturu mogli postaviti ionako samo članovi režimske stranke, jer dugih nije ni bilo (Leček 2008, Grgić 2013), a i za gradove, kojima su upravljala imenovana vijeća (Hameršak 2008–2009, Leček 2013). Stoga je država mogla s priličnim pouzdanjem očekivati da će se odluka o izmjenama imena provesti brzo i bez protivljenja, odnosno da se neće pokazati razlika *državnih* i *komunalnih* nositelja simbola (Azaryahu 1999:258).

Napokon, odluka je dala uopćene, ali jasne smjernice koja imena treba mijenjati i kako birati novo ime. Na udaru su se našla izrazito strana imena ili ona koja su imala „anacionalni“ pridjev (Njemački Elemir) ili korijen (Đulaves). Iako se ovdje tražilo i promjenu imena s vjerskim ili „plemenskim“ (nacionalnim) dodatkom („katoličko“, „muslimansko“,

---

⁵ O odlučivanju najjasnije govori to da je ban trebao samo sastaviti popis mjesta s (obrazloženim) prijedlozima novih imena i isposlovanim pristankom općine, a odluku je donosio ministar unutarnjih poslova.

„hrvatsko“ i dr.), ova se imena – iako ih je bilo – uopće nisu pojavila u kampanji.⁶

Napokon, moglo se promijeniti i „nepogodno“ ime (pojavilo se samo „Svinjarevci“, ali kraj važnijih „anacionalnih“ imena na ovaj zahtjev se nitko nije obazirao).

Preporuke o izboru novog imena pokazuju jasnu političku volju, ali i iskustvo s dotadašnjim imenovanjima. Najjednostavniji slučaj bio bi vratiti na staro narodno ime (u posljednjoj 8. točki napominju da treba voditi računa čak i o lokalnom govoru), ali uz ograničenje, kojem je bio cilj spriječiti vraćanje (starog) nacionalnog ili stranog „na mala vrata“ (starija „plemenska“, vjerska ili pokrajinska imena, ali i imena s tuđinskim korijenom). Napokon, službeno je ograničena upotreba imena „nacionalnih heroja“ (Karađorđevo, Aleksandrovo, Štrosmajerovo i sl.) na uglednija mjesta i u ograničenom broju⁷ (Azaryahu 1999:260).

TIJEK KAMPANJE: TRI LISTE I JEDNA PRIVATNA INICIJATIVA

Osim Odluke od 10. svibnja, Ministarstvo je Banskog vlasti Savske banovine poslalo i prvi popis sa 16 imena naselja koji je u ožujku sastavio zapovjednik Požeškog vojnog okruga. Imena su bila većinom mađarska, a samo dva njemačka (Adolfovac i Adolfovo) (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Dopis Ministarstva unutarnjih poslova od 14.5.1934., Pov. II., br. 1658).

Ban je potom zatražio od neposredno podređenih kotarskih predstojnika da mu pošalju popis naselja koja bi mogla doći u obzir za promjenu imena (imena „anacionalna, tuđinska, nepogodna i u duhu našeg narodnog jezika strana“) te podatak o infrastrukturi, koji je spominjala

---

⁶ U Savskoj banovini 1937. postoje 4 mjesta s „hrvatskim“ u imenu (Hrvatinsko, Hrvatski Blagaj, Hrvatsko, Hrvatsko Selo), 1 s „katoličkim“ (Katoličko Selišće) te 6 sa „srpskim“ (Srb, Srpska Kapela, Srpske Moravice, Srpski Blagaj, Srpsko Polje, Srpsko Selište) (Upravno...razdjeljenje 1937: 170, 173, 195).

⁷ Isto načelo vrijedilo je za davanje imena stranih, prijateljskih državnika (poput Masarikovog), za koje se još moralo voditi računa da mjesta budu u unutrašnjosti (a ne pogranična), kako bi se izbjegao dojam provokacije. Takvih prijedloga u Savskoj banovini nije bilo.

ministarska odluka (željeznička stanica ili luka, pošta, broj stanovnika, je li zabačeno).⁸ Tijekom lipnja i srpnja pristizali su odgovori kotarskih predstojnika. Većina je odgovorila negativno i izbjegla daljnje probleme. Na temelju pozitivnih odgovora 19 kotarskih predstojnika sastavljen je prvi popis od 54 imena mjesta, za koje su držali da su stranog podrijetla. Popis je bio izuzetno šarolik, s velikim varijacijama u veličini i tipu mjesta (javljaju se čak pustare i šumski predjeli), ali i očitim nesnalaženjem u tome što je „tuđe“. Tako su se na njemu našla i neka očito „nacionalna“ (hrvatska) imena, od kojih je dio izbačen, no druga su se pojavljivala do kraja kampanje. Nestručnost kotarskih predstojnika bila je zapravo sretna okolnost, jer da je sastavljanje popisa povjereno stručnjacima, brojevi bi zasigurno bili neusporedivo veći (što je i spomenuto u izjavi JAZU na kraju kampanje) (HDA, 144. Pov. II, br. 200. (umetnuti br. 1685), Naredba Banske uprave od 12.6.1934.; Isto. Odgovori kotarskih predstojnika).

Osim Daruvara i Valpova koji su bili središta kotara, na ovoj su listi bila samo imena manjih mjesta (42 sela i 10 općinskih središta). No situaciju je tada dodatno (i neočekivano) otežao samozvani predlagatelj, odvjetnik iz Dubrovnika Zvonimir Bjelovučić. Svoje je prijedloge poslao izravno Ministarstvu unutarnjih poslova, a oni su ih prosljedili Savskoj banovini u kolovozu 1934. Njegov je popis bio kratak (samo 7 mjesta), ali težinu mu je davalo to što se radilo o gradovima i nekim poznatijim mjestima. Nakon toga je Banska uprava bila prisiljena na popis staviti još i Karlovac, Bjelovar i Vukovar⁹ (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Dopis Ministarstva od 15.8.1934. III. br. 28.386; Bjelovučić, bez broja).

U jesen je od kotarskih predstojnika zatraženo da popisu imena koja treba mijenjati dodaju i svoje prijedloge za nova imena. To je išlo još teže od potrage za „anacionalnim“ imenima, pa je popis prijedloga do kraja kampanje ostao nepotpun. Imena su trebali dobiti u konzultaciji

---

⁸ Kotar je upravna cjelina koja je sadržavala više općina, a na čelu joj je stajao kotarski predstojnik kao organ državne uprave. To je jedina jedinica koja nikada nije imala ni djelomični samoupravni karakter (izborno tijelo koje bi dijelilo vlast s predstojnikom kojeg je imenovala država).

⁹ Osim gradova, Bjelovučić je predložio kotarska sjedišta Novi Marof i Daruvar (koji je spominjan i ranije) te općine Karlobag i Bašku.

„s narodom“, što neki i potvrđuju (Piškovec > Ožegovićevac navodno je bio „želja naroda“, kao i Adolfovac > Tomislavovac ili Adolfovo > Bazije Novo). No u većini slučajeva kotarskim predstojnicima je bilo jasno da općinski odbor neće donijeti takvu odluku, pa su dali vlastite prijedloge.

Potkraj godine zatraženo je konačno i mišljenje (bolje reći pristanak) općinskih odbora. Sačuvana izvješća o njihovim reakcijama iz prosinca 1935. pokazuju da su isti postupak već prolazili (neki već od 1931.) i da nisu mijenjali mišljenje – neki su se slagali s promjenom, ali većina nije.

Nakon toga je 12. siječnja 1935. popis imena s cjelokupnom dokumentacijom (odlukama općinskih odbora, prijedlozima promjena koje su dali kotarski predstojnici, općinski odbori, vojska ili Bjelovučić) poslan Statističkom uredu u Zagrebu, odnosno njegovom ravnatelju Dušanu Maruzziju. Njegov je odgovor bio brz, pa je već 17. siječnja poslao sve materijale i svoje mišljenje Bansknoj upravi. Dati razložne odgovore na svaki slučaj bilo je moguće samo stoga što se većinom (ako ne i svima) bavio već ranije (od 1931.). (Na svoja ranija mišljenja/elaborate poziva se u više navrata, precizno navodeći urudžbene brojeve cjelokupne dokumentacije) (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200 (umetnut br. 1658); dopis banskog inspektora od 12.1.1935.; Maruzzi od 17.1.1935. br. 213/1–30). Materijali su potom išli na razmatranje u Prosvjetni odjel, čiji je načelnik sumirao cijeli proces, a da nije dao ikakvu vlastitu sugestiju (19. siječnja 1935.).

Nakon toga (i nakon podosta požurnica iz Beograda) Banska uprava konačno je 26. siječnja 1935. mogla poslati Ministarstvu unutarnjih poslova popis mjesta s „anacionalnim, odnosno nepogodnim“ imenima zajedno s predloženim promjenama. Na poslanom popisu bilo je još samo 13 imena, a ostale je odbacio netko (ili više njih) od onih koji su morali prihvatiti prijedlog. Smanjivanje broja pratilo je i spuštanje razine prema manje važnim naseljima. Već u jednoj od „radnih“ verzija popisa (26 mjesta) više nije bilo gradova, ali je bilo još 10 općina. Na završnom popisu ostala su 3 općinska središta, a ostalih 10 bila su sela. Samo je njih 3 imalo željeznicu i poštu, što je prema Odluci od 12. svibnja trebao biti prioritet (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Izvješće Banske uprave od 26.1.1935. Pov. II. br. 4864.).

Ministarstvo unutarnjih poslova nije odmah odgovorilo, vjerojatno zaokupljeno predstojećim petosvibanjskim izborima, prvima nakon 1927. godine. No već u lipnju 1936. uputili su Banskoj upravi dopis koji je više nego očito pokazivao da s njenim radom nisu zadovoljni. U ponovljenom zahtjevu tražilo se da Banska uprava korigira i dopuni popis („da ne izostane ni jedno ime“), predlažu joj da angažira stručno povjerenstvo (što donekle implicira da je drže nesposobnom, ali i da joj – s obzirom na sastav povjerenstva – žele nametnuti kontrolu) te da bi tom poslu konačno trebali „pristupiti ozbiljno i pridati mu važnost“ (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Upravni odjel od 9.2.1936.; Odluka Ministarstva unutarnjih poslova od 15.6.1935. br. III 1280, u: Elaborat banskog inspektora od 24.1.1936.).

U jesen 1936., u atmosferi eksplozivnog širenja mreže raznih organizacija i manifestacija vezanih uz oporbeni HSS ili hrvatski kulturni identitet općenito (primjerice, proslave stogodišnjice hrvatske himne, kao prve velike nacionalne manifestacije nakon 1929.), ban Savske banovine ponovno pokreće pitanje imena naselja. Početkom studenog 1935. konačno je imenovao Povjerenstvo, koje je trebalo presuditi i završiti razvučenu kampanju. Iako bi se ovdje očekivalo da ono bude sastavljeno od stručnjaka, od 7 osoba samo je jedan bio iz struke (povjesničar Emilij Laszowski), a ostali su bili političko-upravni, pa i vojni dužnosnici. Dapače, kao prvi članovi navedeni su vojni zapovjednici (IV. armijske oblasti i Savske divizijske oblasti). Slijedio je predstavnik stručne državne institucije (ravnatelj Statističkog ureda, a budući da je to bio Maruzzi, koji je zauzeo stav stručnjaka a ne upravnog osoblja, možemo ga pribrojiti i Laszowskom). Napokon, posljednja tri člana Povjerenstva dolazila su iz Banske uprave (pomoćnik bana, načelnici Prosvjetnog i Upravnog odjela). Kampanja je prekinuta prije nego je Povjerenstvo dobilo priliku odraditi posao za koje je imenovano (Odluka bana SB od 4.11.1935. o imenovanju Povjerenstva).

Osim mišljenja Povjerenstva, trebalo je dobiti potvrdu „odozdo“, pa je Banska vlast još jednom naredila kotarskim predstojnicima i predsjednicima gradskih poglavarstava da u prosincu 1935. sazovu općinske odbore i gradska vijeća i potvrde prijedloge. U tom je trenutku popis sadržavao 42 imena (uz onih 13 koje se držalo riješenima, to bi bilo potencijalnih 55 promijenjenih imena). Međutim, većina općinskih odbora

više nije radila, pa nisu mogli donijeti pravovaljanu odluku, a neki su to i dalje uporno odbijali. Ovaj put se čak 11 kotarskih predstojnika okrenulo protiv promjene (i dovelo u pitanje 23 imena), a glavni je razlog ležao u njihovoj procjeni da to „u današnje vreme ne bi bilo uputno“. Onih nekoliko slučajeva s kojima su se složili općinski odbori, odbio je Statistički ured, koji je od 42 prijedloga podržao samo jedan (i to novo ime naselju od 49 stanovnika: Kseipa > Zelengaj) (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Naredba Banske uprave od 20.11.1935.; Dopisi kotarskih poglavara, prosinac 1935.; Elaborat banskog inspektora od 24.1.1936.; Elaborat Statističkog ureda od 27.1.1936.).

Banska uprava napokon je u veljači 1936. obustavila kampanju. Uvažila je činjenicu da se gotovo svi protive promjenama, pozvala se i na mišljenje JAZU koje je dodatno uzburkalo javnost i do kraja zamutilo pitanje što je zapravo „anacionalno“, te praktično prosudila da „političke prilike ne dopuštaju da se te izmjene imena mjesta izvrše“ (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Koncept (rukopis) od 2.1936. / 3.1936. (datum nečitak); ovdje treba napomenuti da su imena nekih mjesta promijenjena mimo kampanje, tako da njena obustava nije značila i kraj šireg procesa izmjena imena.)

PROBLEM SIMBOLA: ŠTO JE „JUGOSLAVENSKO“?

Analiza predloženih „nacionalnih“ imena pokazuje jedan od problema u kampanji. Naime, brisanje starog nazivlja (i identiteta) trebalo je pratiti uspostavljanje novoga. Upravo na ovom pitanju pokazalo se nepostojanje zajedničkog, „našeg“ identiteta, koji bi simbolizirala nova imena.¹⁰ Kao prvo, za većinu spominjanih mjesta nije smišljen novi naziv, što možemo

---

¹⁰ Ovdje nije uključen prvi prijedlog, koji je dala vojska (proljeće 1934.). Vojnički nemaštovito jednostavno su stara imena preveli na „nacionalni“ jezik – za njih je to bio srpski (Šaroka (= mađ. kut) > Čošak, Mikleuš > Miloš, Borisalaš > Borina pustara). Niti jedan od njihovih prijedloga nije došao u završnu verziju popisa jer je za neke ustanovljeno da su imena promijenjena već 1913., za neka da više uopće nema naselja (Karika pusta), a druga su jednostavno ignorirana (HR HDA, 144. SB UO; Pov. II, br. 200, Dopis Ministarstva unutarnjih poslova od 14.5.1934., Pov. II., br. 1658).

protumačiti kao vid otpora. Samo za 20-ak mjesta iznesen je jedan ili više prijedloga (ukupno 70-ak inačica novih imena), a njihova analiza pokazala je jasne tendencije. Malo više od polovice prijedloga potražilo je novo ime u lokalnoj toponimiji, svecu zaštitniku ili starijem, možda već i zaboravljenom imenu. Posezanje za starijom poviješću i nazivljem bez političke konotacije favorizirala su hrvatska mjesta, ali još važnije i Statistički ured, pa čine veći dio od 13 službeno predloženih promjena. No za mađarska i njemačka naselja to nije bilo izvedivo jer su podizana na opustošenoj zemlji, na kojoj su osmanskih ratovi prekinuli kontinuitet življenja, pa nisu imala – barem ne izravnog – hrvatskog prethodnika

Ovdje ćemo se osvrnuti na one koji su političkom traženju dali politički odgovor, jer znakovito upozoravaju na poteškoću u nalaženju zajedničkog povijesnog identiteta novoj *zamišljenoj* naciji. Naime, predlagatelji su u više navrata posezali u nacionalne repozitorije – hrvatske, odnosno srbijanske. Jugoslavensku ideju – političku konstrukciju bez zajedničkih simbola (Djokić 2003:150–152) – pokušalo se utjeloviti na jedini mogući način. Bili su to kralj i dinastija, kao ultimativni simboli i promicatelji unitarne ideologije. Zajedničko političkim prijedlozima bilo je i to da su gotovo svi izabrali povijesne heroje (osobe), a samo je jedan trebao uprisutniti (opet nacionalno konotiranu) osobinu (Palača > Rodoljub) (Smith 2003:41).

Možemo početi s „hrvatskom“ inicijativom spomenutog Zvonimira Bjelovučića, iako mu ideje za imena nisu prihvaćene, pa su na kraju poslužile samo tome da se borba morala voditi i za veća mjesta (gradove) (HR HDA, 144., br. 200. Dopis Ministarstva unutarnjih poslova od 15.8.1934.; Pismo Z. Bjelovučića od 1.11.1934.). Na prvi pogled može iznenaditi što je uopće razmatran prijedlog da se stara imena zamijene onima iz izrazito hrvatskog nacionalnog, štoviše, pravaškog panteona. No to se u potpunosti uklapalo u državnu strategiju korištenja pravaškog antiaustrijskog i antimadžarskog osjećaja u podupiranju jugoslavenske države (a onda i protiv prave oporbe, tj. HSS-a).¹¹ Bjelovučić je predložio upravo ono što je želio režim – odbacivanje imena koja su podsjećala na „njemačko ropstvo“ i uvođenje onih koja simboliziraju složnu borbu Hrvata

---

¹¹ Zrinski i Frankopan dobili su u Beogradu čak i svoju ulicu (Radović 2013:215).

i Srba protiv njemačkih gospodara ili „bahatih Madžara“ (Karlobag > Kvaternikovac, Karlovac > Zrinski-grad). U srednjovjekovnom „zlatnom dobu“ nacionalne države našao je inspiraciju za Bašku (*Zvonimirovac*), a neki su mu prijedlozi bili izrazito neutralni (Bjelovar > Bjelovo, Vukovar > Vukovo, Daruvar > Podborje). Odskače jedino zbunjujući prijedlog da se Novi Marof nazove *Radićevo* („veliki Hrvat, veliki Jugoslaven i veliki Panslavista“, a i „kraljev ministar“). U trenutku najveće represije prema zabranjenoj Radićevoj stranci režimu je to zasigurno bilo neprihvatljivo. No i sam je Bjelovučić bio Radićev politički protivnik, pa se vjerojatno radi o njegovoj (krivoj) političkoj kalkulaciji (Mirošević 1992:157, 161, 169–183). Od ostalih „hrvatskih“ prijedloga, spomenimo povijesnu inspiraciju u kulturnoj velikaškoj obitelji (Mikleuš > Šubićevo) ili kulturi (Valpovo > Katančićevo; Svinjarevci > Reljkovićevo). Neobično je da se tu našao i prijedlog imenovanja po ne tako davnim lokalnim vlastelinima, pri čemu postaje očito kako je neprihvatljivom držana samo nacionalna kategorija „gospodarenja“ a ne i socijalna (Piškovec > Ožegovićevac).

Izrazitu nacionalnu dimenziju pokazuju i prijedlozi naseljenih srbijanskih dobrovoljaca, koji su u novom prostoru nastojali uspostaviti svoj povijesni identitet. Njihova su naselja trebala dobiti ime po nekom od srbijanskih nacionalnih heroja, bilo legendarnih (Dojčin), povijesnih (patrijarh Arsenije Čarnojević, četnički vojvode Tankosić i Putnik) ili kulturnih (Vuk Karadžić) (Korođ > Dojčinovo, Gaboš > Čarnojevo, Palača > Putnikovo / Karadžićevo, Silaš > Tankosići).

Najbliže pokušaju da imenom konkretiziraju službeno jugoslavenstvo došli su – ne slučajno – kotarski predstojnici. Među ovim državnim činovnicima, moćnima u kotaru, ali potpuno ovisnima o Ministarstvu unutarnjih poslova koje ih je imenovalo, našlo se onih koji su inspiraciju potražili u utjelovljenju državne moći – vladarskoj dinastiji (koja je i sama pokazala dobar osjećaj za imensku simboliku).¹² Osječki kotarski predstojnik predložio je imena kralja i prinčeva (Retfala > Aleksandrovo, Laslovo > Tomislavovo, Sarvaš > Andrejevo), a slično je napravio i njegov

---

¹² Aleksandrovi su sinovi dobili imena koja su predstavljala „troimeni narod“ (srpsko-hrvatsko-slovenski) – Petar, Tomislav i Andrej.

kolega u Rabu (Banjol > Tomislavovo) (princ Tomislav bio je posebno popularan, bez sumnje radi ambivalentnosti imena, pa su njegovo ime zatražili i na trećem mjestu, u Adolfovcu). No kotarski predstojnici nisu bili uniformnog razmišljanja. U vukovarskom kotaru predstojnik je predložio za Lovas imena hrvatskih knezova (Višeslavci/Branimirovci), vjerojatno u nadi da bi to moglo promijeniti negativnu odluku općinskog odbora. Ostali su se izjasnili za prijevode „tuđeg“ naziva ili za starije toponime (O kotarskim predstojnicima u: Grgić 2014:215–232).

Ponajviše zaslugom Statističkog ureda, predzadnja verzija popisa s 9 političkih imena (5 dinastičkih, 3 srpska, 1 hrvatsko) u konačnoj redakciji sužena na samo 3 takva imena (Laslovo > Tomislav-Selo, Sarvaš > Andrejevo, Silaš > Sremsko Karadorđevo). Službeno je to opravdano time da takvo (ili slično) ime već postoji ili da nema razloga mijenjati ime koje nije anacionalno (u slučaju Palače i Lovasa). Neki su i sami odustali, svjesni kako njihovo malo mjesto ne može dobiti „veliko“ ime (Pisač).

PROBLEM PROVEDBE: NOSITELJI KAMPANJE I OTPOR

IZMEĐU NAREDBE I PROVEDBE

Svaka moć ovisi o pristanku – voljnom ili prisilnom – strane kojom se vlada. Pa iako na dinamiku odnosa moći djeluju i drugi čimbenici, ovaj se i dalje drži njenim temeljem (Sharp 2005a:32–35; Sharp 2005I:16–30; Schock 2005:45–46). Ovdje ćemo upozoriti na držanje onih od kojih se očekivalo provođenje kampanje te na različite oblike otpora koje su pružili. Ne dajući pristanak, u konačnici su onemogućili njeno provođenje. Započet ćemo s Banskom upravom, državnim tijelom koje je trebalo provesti kampanju. Drugo su bili intelektualci, angažirani na razne načine, čak od raznih strana (države ili mjesta koje je željelo zadržati ime) i čije je mišljenje imalo različitu težinu u kampanji. Zajedničko im je da su bili tretirani kao savjetodavna tijela i da su svi pokušali umanjiti njene razmjere. Napokon, pokazat ćemo reakciju i otpor na najnižoj upravnoj razini, općini.

Banska vlast i taktika oklijevanja?

Državni vrh donio je odluku za čije je provođenje očekivao pun angažman inače vjerne Banske uprave. Već činjenica da je Zakon donesen 1930., a do 1934. nije ni izdaleka obavljeno ono što je on predviđao, govori da je problem bio u izvršnom tijelu, koje iz nekog razloga nije provelo naredbu. U materijalima iz kampanje 1934.–36. vidimo kako su pojedina mjesta već ranije prolazila cijelu proceduru, ali do promjene nije došlo čak ni tamo gdje je lokalna vlast pristala na novo ime. Ponekad je razlog bilo negativno mišljenje Statističkog ureda, ali bez sumnje je presudna bila pasivnost Banske uprave. Raspoložujući izvanrednim sredstvima prisile, mogla je iznuditi daleko veći broj promjena. No, u ovom je slučaju, koristeći možda i svjesno dobre običaje birokracije, pustila da neki predmeti godinama putuju između raznih razina vlasti (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Otpis bana Perovića od 14.5.1934.; Isto. (umetnut br. 1658). Izvješća kotarskih predstojnika lipanj–srpanj 1934.).

Nije se previše žurilo ni s početkom kampanje 1934. Nakon što iz Savske banovine četiri mjeseca nije stizao nikakav odgovor, Ministarstvo je poslalo požurnicu uz napomenu kako je pitanje promjene „od velike važnosti i hitne prirode“ (rujan 1934.). Ban se branio kako je tome „posvetio posebnu i naročitu pažnju“, a kada je u napetim prilikama nakon ubojstva kralja Aleksandra neposluh postao opasan (politički sumnjiv), konačno je zaprijetio kotarskim predstojnicima da posao treba obaviti „pod ličnom odgovornošću“. U okolnostima napetosti i straha – i nakon još jedne požurnice pristigle iz Ministarstva – napokon je donekle dovršen prvi popis. Poslao ga je novoimenovani ban Marko Kostrenčić, koji je u svemu, a posebice u ovom predmetu, pokazao još manji entuzijazam od svog prethodnika (HDA, 144. Pov. II, br. 200. (umetnut br. 1658); požurnice Ministarstva unutarnjih poslova od 20.9.1934. i 30.12.1935.; požurnica kotarskim predstojnicima od 11.7.1934. i od 18.12.1934.; Grgić 2014: 185).

Da su napravili samo što su morali potvrđuje i rad načelnika Prosvjetnog odjela. Osoba koja je trebala sročiti službeno (stručno) mišljenje Banske uprave, nije mogla imati neutralniji nastup. Iako je njegov elaborat napisan čistom ekavicom, načelnik nije ničime podržao promjenu. Štoviše, uglavnom se slagao s Maruzzijevom argumentacijom (osim nekih

jezičnih primjedbi) i preporučio promjenu samo onih imena koja su prošla strogo „rešetanje“ u Statističkom uredu (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Načelnik Prosvjetnog odjela od 19.1.1935.).

Zaključno, vjerujem da možemo potvrditi neki oblik otpora Banske uprave, tijela koje je trebalo biti glavni nositelj kampanje. U centraliziranom ustroju diktature svoju moć mogla je iskazivati samo prema nižim razinama, i to u opsegu i sadržaju koji joj je odredio državni vrh. Svedena na izvršno tijelo režima, s režimskim ljudima na vodećim dužnostima (ban, njegov zamjenik, voditelji odjela), Banska uprava pokazala je pomanjkanje žara koje možemo protumačiti i kao svojevrсни otpor (a tako ga je inače tumačila i država) (Dimić 1996:261). Doduše, uredno su prosljedili naredbe nižim instancama, slali su i požurnice, ali izgleda da je u svemu nedostajalo stvarne želje za rezultatom, jer su inače u drugim poslovima bili znatno učinkovitiji. Otvorenog otpora u državnoj administraciji nije moglo biti, stoga ga možda možemo prepoznati u tom neodređenom području nečinjenja. Sporost i neučinkovitost, za koje je i inače kritizirana, mogle su poslužiti kao dobar paravan nevoljkosti da se provedu neke naredbe (Sharp 2005II:303–304, 328; Grgić 2014:355–364).

Naravno, tako neuhvatljivom otporu teško možemo znati razlog. U banovinskim uredima još je sjedio dio ljudi školovanih u austro-ugarskim školama. Ako i nisu bili primarno odani hrvatskom nacionalnom interesu, oni su barem imali profesionalnu etiku s kojom se novo upravljanje državom izravno kosilo. Doduše, na vodećim položajima bili su provjereni ljudi, ali i za njihovu podršku režimu mogao je postojati širok spektar motiva. U tom trenutku sigurno više nitko nije bio zanesen idejom kojoj je služio, pa obavljanje dužnosti najviših činovnika treba tražiti u ljudskom oportunističkom, pragmatičkom, pa i uvjerenju da se time štiti svoju stranu (teorija štita) (Gilliatt 2000). Naravno, višegodišnje rastezanje problema „anacionalnih“ imena moglo je biti uzrokovano i željom da se izbjegne velik posao i troškovi. Još je vjerojatnije da su u Banskoj upravi bili svjesni kako će promjene izazvati novi val nezadovoljstva u već nezadovoljnom narodu, koji je pokazivao slabo prikriveno neprijateljstvo prema nositeljima režimske politike (Sharp 2005II:285–289, 303–308; Grgić 2014:397–406).

Intelektualci i traženje argumenata protiv

Suzdržanoj Banskoj upravi trebao je samo uvjerljiv razlog pa da odbaci inicijativu za promjenom imena pojedinog mjesta. U tome su ključnu ulogu odigrali intelektualci. Iako su svi bili državni zaposlenici, a samim time obvezni na podržavanje državne politike i ideologije, našli su načina da to ne učine (Dimić 1996:252; Leček i Petrović Leš 2011). Potvrdili su i tvrdnju kako se otpor u vrijeme autoritarnih režima s političkog prebacuje na kulturno područje (Hutchinson 1994:47; Sharp 2005II:149–152)

Statistički ured i Dušan Maruzzi. Statistički ured službeno je uključen u kampanju kao državna ustanova koja je trebala dati tehničke podatke o imenu i mjestu za koje se traži promjena. Na čelu mu je bio Dušan Maruzzi, čovjek koji je uživao povjerenje režima.¹³ Maruzzi je mogao agilno podržati promjene ili neutralno dati podatke o eventualnom postojanju predloženog imena (u tom se slučaju samo trebalo naći drugo ime). Međutim, njegovu ulogu možemo opisati sažetom konstatacijom da se protivio svemu čemu je mogao i tako odbio sudjelovati u nametanju prisilnih režimskih mjera (Sharp 2005II:298). Godinama je davao razloge svima uključenima da izbjegnu promjenu. Odbijao je prijedloge, pa čak i one s kojima su se prethodno složili općinski odbori (Retfala, Mikleuš, Korod i dr.). Naravno, čak ni on nije mogao odbiti baš sve. No za većinu spominjanih imena osmislio je valjane razloge za konačan negativan odgovor (predloženo ime već postoji, nesporazum oko toga što je pravo ime, veličina mjesta, nacionalni sastav, jezično podrijetlo imena). Iza svoje argumentacije stajao je unatoč opetovanim pokušajima da se već odbijena promjena ipak provede. Čak i kada bi se složio s promjenom, znao je to popratiti primjedbom da je načelno ipak protiv (ali nije mogao protiv volje sviju i njihovih argumenata). Osim toga, u takvim se slučajevima pokušavao izboriti za stara, a ne politička imena.

Onjegovoj uloji rječito govori završni dokument prvog vala kampanje, odnosno izvješće slano Ministarstvu u veljači 1935. Od početna 54 imena na kraju je ostalo samo njih 13, i to onih koje je „propustio“ Maruzzi. U siječnju 1936. Maruzzi je nastupio još odlučnije, odbivši praktički sve

---

¹³ Osnivač i prvi predsjednik Jugoslavenskog esperantskog saveza (1923), jedne od rijetkih udruga koja je zadržala jugoslavenski karakter u doba izrazitih nacionalnih podjela.

prijedloge (s liste od 42 imena odobrio je samo mijenjanje imena spomenute Kseipe) (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Elaborat Statističkog ureda od 27.1.1936.; Isto, (umetnut br. 1658) Maruzzi od 17.1.1935. br. 213/1–30; Tabela, bez broja).

Emilije Laszowski – što savjetovati Banskog upravi?. Koliko je na odlučivanje utjecao jedini stručnjak u Povjerenstvu Emilije Laszowski na žalost ne znamo. Izabran je vjerojatno radi svog iskustva u radu sličnih povjerenstava (pa i onoga koje je mijenjalo imena zagrebačkih ulica i trgova, dajući im, uz hrvatske velikane, i imena članova dinastije Karađorđević te srbijanskih nacionalnih heroja). Bio je i dopisni član JAZU i dugogodišnji veliki meštar Družbe „Braće hrvatskog zmaja“, pa je svojim autoritetom dugogodišnjeg djelatnika na afirmaciji hrvatske kulture trebao legitimizirati kampanju. Iako je njegova ostavština pozamašna, na žalost o tome što se događalo 1934.–36. nema ni spomena. Jedini izvor o njegovom djelovanju su kratke opaske koje je ispisao na marginama tabele s imenima mjesta koja bi trebalo mijenjati. Nastale su prije imenovanja u službeno Povjerenstvo, pa je očito konzultiran i ranije. Iz tih nekoliko primjedbi možemo vidjeti da je i on pokušao izbjeći barem neke promjene. Uz Korođ je dopisao da ime vuče od „stare slavenske obitelji“, za Aljmaš da je po „kralju Almu“ (Almošu),¹⁴ za Sopje nagada da je po hrvatskom velikanu Ivanu Zapolji ili možda jednostavno govornom „sa polja“; Lovas bi bio ime za čuvare konja, a Nijemci su ionako „naša riječ“. Ukratko, držao je kako bi ta mjesta trebala zadržati svoja imena. Njegovo je mišljenje (između ostalog) doprinijelo suženju popisa s 26 na 13 imena (siječanj 1935.) (HR HDA, 144. Pov. II br. 200. Elaborat banskog inspektora od 24.1.1936.; Spisak mjesta..., (tabela), bez br.; HR HDA, 806, 4.1; 4.4; Stanić, Šakaja, Slavuj 2009:96–97).

Gjuro Szabo i „slučaj Bjelovar“. U kampanju se na poziv grada Bjelovara uključio još jedan povjesničar, Gjuro Szabo. U tom je trenutku bio ravnatelj Gradskog muzeja u Zagrebu, pa se od njega (kao i od Laszowskog) mogla očekivati podrška državnim ciljevima. Isto se očekivalo i od Bjelovara, čija je imenovana uprava trebala biti prorežimska. Međutim,

---

¹⁴ Brat kralja Kolomana. Vladao Hrvatskom, a kako se sukobljavao s bratom oko krune, branio je neko vrijeme i hrvatske interese.

ona se usprotivila promjeni i angažirala stručnjaka da osmisli znanstveno utemeljen izgovor. Osim toga, pokrenuta je i dobro vođena – vjerojatno ne bez podrške gradske uprave – kampanja u lokalnim novinama. Time je pitanje koje je trebalo proći nezapaženo pretvoreno u javnu raspravu i potencijalnu političku krizu (Promjena imena, 1935:1–2; Ćuk 1935:3–4).

Szabo se potrudio dati što uvjerljiviju i širu argumentaciju protiv promjene. Državu koja je pokrenula pitanje preimenovanja ismijao je na fin (i nedokaziv) način („Daleko od toga, da uvijek opravdane naredbe Ministarstva ma i iz daleka kritikujem“), a zahtjev je prikazao kao „previd“ (implicirajući nekompetentnost Ministarstva). Kao argumente protiv promjene naveo je da „nacionalnost“ imena nije znanstveno dokaziva (neobjašnjivo podrijetlo), da drugi ne „nacionaliziraju“ imena (međunarodni uzori, koji se redovno javljaju kao modeli ponašanja), da je sav taj posao nepotreban jer je već obavljen 1913. (kada su sva mjesta dobila svoja „prava imena“, što god to značilo).¹⁵ Zanimljivo je da kao razlog navodi i to da narod može prihvatiti samo „iskonsko ime“ (upozorava na dublju povezanost zajednice i simbola koji se ne može izmisliti i nametnuti). Na kraju, za svaki slučaj, dodaje jezični argument, tj. da je sporni nastavak *-var* indoeuropski, a ne mađarski (obrće tezu i tvrdi kako je moguće da su Mađari to preuzeli od Slavena), što potkrepljuje primjerom makedonskog Gostivara.

Szabo je u argumentaciji obuhvatio ključne točke nacionalne ideologije: ulogu znanosti u potvrđivanju nacije (povijesti i jezikoslovlja), međunarodnu dimenziju (istovremeno je i pragmatičan politički argument) te shvaćanje uloge simbola u gradnji identiteta (Hutchinson 1994, Smith 2003:184–193, Hroch 2005:150–160, Leerssen 2006). U ovom ih je slučaju iskoristio kao učinkovito sredstvo otpora (uskraćivanje podrške), dodajući svemu još i humor (umanjivanje pozicije moći) (Sharp 1993II:131, 134, 288–289; HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Gjuro Szabo od 22.12.1935. Prilog uz: Elaborat banskog inspektora od 24.1.1936.).

---

¹⁵ Nije pretjerivao, jer najopsežnije normiranje imena naselja na području nekadašnje Hrvatske i Slavonije izvršeno je naredbom vlade od 24.12.1913. br. 89 415. Njome je normirano više od 10.000 imena naselja (potvrđeno je 7.182 službenih imena, a 3.274 imena je promijenjeno ili izbačeno iz službene uporabe) (Mataija 2011:125–126).

JAZU – „*last but not least*“. Napokon, treba spomenuti i poznatu izjavu JAZU, koja je bila znatno više od stručnog mišljenja. Nosila je simboliku najvišeg znanstvenog autoriteta, a objavljivanje u javnosti tražilo je da se računa i s njenim političkim učinkom.

Zajednička izjava u redakciji Stjepana Ivšića usvojena je na sjednici 25. siječnja 1936. Argumentacija se donekle podudarala sa Szabovom (znanost ne zna podrijetlo mnogih imena; ne mijenjaju ih ni drugi), a dodano je još kako je ime povijesni spomenik (nositelj povijesnog identiteta) te da bi dosljednost zahtijevala da se promijene gotovo sva imena mjesta, štoviše, i drugi toponimi te riječi iz standardnog jezika. Za razliku od ideologije „čistog“ jezika, oni su proces usvajanja tuđica prikazali prirodnim i pozitivnim („asimilatorna snaga“).

Svoj su otpor – svjesni svog autoriteta i političkih promjena – mogli izraziti otvoreno, javnom izjavom i otvorenim neslaganjem (Sharp 2005II:121). Već u prvoj rečenici jasno stoji kako se Akademija protivi promjenama, a i posljednje su u istom tonu („naše se kulturno osjećanje buni, kad novi gospodari uništavaju sve ono, što potsjeća pređašnjih gospodara“; ako se nešto mijenja, neka to bude ime mjesta koje je „otkora od koga preimenovano“, što bi se moglo odnositi i na Kraljevinu Jugoslaviju) (Ljetopis 1935/36: 19, 35–37; Samardžija 2012:225–226).

Iako je reakcija JAZU objavljena u trenutku kada je već bilo jasno da kampanja posustaje i da se protiv nje okreću i oni koji su je podržavali, ona je odigrala svoju ulogu u završnom prizoru političke drame. Dodatno je uznemirila javnost, a Bansknoj je upravi dala mogućnost da u preporuci za prekid kampanje spomene i autoritet JAZU, a ne samo uzdrmanu političku moć.

Općine – između pokoravanja i otpora

Ban Ivo Perović još je 1932. zatražio od podređenih da porade na tome da inicijativu za promjenu stranih imena „preuzme sam narod“, odnosno općinski odbori. Tako bi promjena formalno bila „po molbama i traženju samog naroda“, a time i znak životnosti jugoslavenskog identiteta („na vidan način manifestuje nacionalno raspoloženje i osećanje našeg naroda“) (HR HDA, 144. Pov. II, br. 200. Dopis bana Perovića od 14.5.1934.).

Angažirani pristanak običnih ljudi tražio se i u kampanji 1934.–36. „Glas naroda“ u tom su trenutku trebale predstaviti izabrane institucije

lokalne uprave – gradska vijeća i općinski odbori. Međutim, iako je zakon predvidio uvođenje samouprave, ona u gradovima nije zaživjela (od uvođenja diktature do 1941. više nema gradskih izbora, pa svim gradovima u Hrvatskoj upravljaju imenovana vijeća i gradonačelnici). U općinama su 1933. provedeni izbori sa samo jednom (režimskom) listom, tako da su u oba tipa „samouprave“ na vlasti bili državni lojalni ljudi (Leček 2013; Grgić 2013).

Otpor. Država je bila potpuno svjesna kako su njene izjave o širokoj podršci naroda tek promidžbene fraze, pa je svoje činovnike instruirala praktičnijim uputama. Kao prvo, trebali su izbjeći širenje informacija u javnost, a kao drugo, pristanak unaprijed osigurati kontaktirajući lokalne dužnosnike. Drugim riječima, trebali su postupiti protivno načelima samouprave (načelo javnosti i neposrednog, slobodnog odlučivanja). U dopisima kotarskim predstojnicima iz listopada i studenog 1934. Banska ih uprava otvoreno upozorava kako je zadatak „povjerljive prirode“, pa treba „izbjegavati publicitet“. Kako bi postupak išao što brže, preporučili su im da se prije sastanka općinskih odbora „sporazumiju“ s predsjednikom općine i tako odborima „olakšaju“ donošenje odluke. Kako su kampanju i svoje mjesto u njoj doživjeli oni na najnižoj razini, dočarava zapisnik sastanka seljaka u Festincu. Oni su sve preveli na svoj jednostavan rječnik, koji je i bolje odgovarao biti postupka. Kako su zapisali, Banska uprava naredila je kotarskom predstojniku, a on općinskom odboru da se „imade doneti odluka“ o promjeni imena sela (HDA, 144., br. 200. Banska uprava od 12.10.1934. i od 4.11.1934.; Zapisnik u Festincu od 7.12.1935., u: Pov. II. br. 5151).

Na općine je vršen velik pritisak, ali neke su uporno, u više navrata odbijale promjenu. Općinski odbor u Lovasu pružio je otpor, iako je „od strane činovništva sve moguće preduzeto“ da bi se promjena izglasala. Nije pomagalo čak ni sugeriranje imena iz hrvatske povijesne tradicije (Višeslavci/Branimirovci), niti apel na lokal-patriotizam (ime na „narječju ovdašnjeg kraja“). Kotarski predstojnik mogao je samo zaključiti kako je problem „konzervativnost“ sredine i „nedovoljni Jugoslavenski osećaj“. Na otpor se tužio i vinkovački kotarski predstojnik, koji nije uspio „pripraviti teren“ za promjenu u Nijemcima, iako je pokušao preko predsjednika općine i upravitelja škole.

Suprotno očekivanju, čak ni – u diktaturi imenovani – odbori/vijeća nisu bespogovorno poslušali. Promjenu su odbila sva gradska vijeća (Karlovac, Bjelovar, Vukovar)¹⁶ te više od pola općinskih odbora.

Sve do jeseni 1935. otpor lokalnih zajednica ležao je na općinskim odborima. Izuzetak predstavljaju Oštarije, u kojima se u prosincu 1934. pred općinskom zgradom okupio „cjelokupan narod“. Nakon toga je općinski odbor jednoglasno odbio promjenu imena. Godinu dana kasnije, reakcija javnosti više nije bila izuzetak, a položaj općinskih odbora bitno je izmijenjen. Krajem 1935. posvuda se osjećalo djelovanje HSS-a, koji je stvarao mrežu svojih organizacija i usporedno središte moći (Hutchinson 1987:78; Leček (u tisku), Sharp 2005II:398–400, 423). Između ostalog inducirao je krizu u općinama kako bi natjerao državu na raspisivanje prijevremenih općinskih izbora. Značajan broj općinskih odbora u tom je trenutku bio u ostavci, pa se konačno mogla čuti i prava javnost.

Promjena imena, koja je trebala biti učinjena tiho i brzo, potkraj 1935. postala je javna stvar. O njoj se govorilo u narodu, pisalo u tisku, a zabilježene su i organizirane reakcije seljaka. Primjer Raba zorno oslikava promjenu do koje je došlo. Njegov je općinski odbor 1934. pristao na promjenu (iako je zaključak „donesen nerado“), međutim, kada se za to saznalo u okolnim selima, neraspoloženje je postajalo sve neugodnije. Kotarski predstojnik sam je predložio da se odustane od promjene kako se ne bi kompromitirao stari – i koliko-toliko lojalni – općinski odbor. Drugdje je stanovništvo počelo nastupati otvoreno i organizirano. U prosincu 1935. seljaci u Madraševcu donijeli su „rezoluciju“ protiv promjene, a općinski odbor se povukao, izjavivši da ne želi doći „u opreku“ sa suseljanima. U Festincu su se u kući seoskog starješine okupili svi „kućegospodari“, jednoglasno odbili promjenu i Zapisnik s 28 potpisa poslali kotarskom predstojniku. Negodovanje lokalnog stanovništva spominje veći broj izvješća iz tog vremena.

---

¹⁶ Vukovarsko Gradsko vijeće odbilo je inicijativu dva puta (na sjednicama 17.5.1935. i 29.11.1935.), pozivajući se na mišljenje Statističkog ureda od 28.2.1935. („naša“ riječ „varoš“). (Zapisnik Gradskog vijeća u Vukovaru od 29.11.1935. dopunjen ovjerenim prijepisom Zaključka od 17.5.1935., Pov II. br. 5151) (U literaturi se pogrešno navodi da su jedini pristali na promjenu. Samardžija 2012:219, Mataija 130)

Izražen u brojkama, otpor na općinskoj razini postaje još jasniji. Od 60-ak imena koja su došla na raspravu općinskim odborima, oni su – barem u nekom trenutku – pristali promijeniti njih 20-ak (za 21 ime postoji potvrda u arhivskoj građi). No u siječnju 1936. većina više nije htjela potvrditi odluku (samo 7 općinskih odbora još je uvijek pristajalo na promjenu, tj. za 10 od 42 imena). Kako je zaključio jedan od kotarskih predstojnika, da se tada neki općinski odbor i složio s promjenom, onda bi „izašlo nešto ala Radićevac“ (HR HDA, 144, Pov. II br. 200. Upravni odjel od 9.2.1936. (rukopis); Dopisi kotarskih poglavara, prosinac 1935.; Elaborat banskog inspektora od 24.1.1936.).

Pristanak. Kampanja je trebala obuhvatiti cijelu Savsku banovinu, ali, kako je spomenuto, većina kotarskih predstojnika nije prijavila „tuđe“ ime na svom području. Od 71 imena, koje se pojavilo na nekom od popisa u kampanji, najveći ih se broj nalazio u kotarevima sa složenom nacionalnom strukturom ili onima koji su bili izloženi posebnom političkom pritisku. Doduše, na vrhu se našao križevački kotar (9 zahtjeva), no prvenstveno iz neznanja (barem tri imena nisu bila strana). Slijedili su Rab (8), Vukovar (7), Našice, Osijek i Slatina (5).¹⁷ (Primjer našičkog kotara, čija se „anacionalna“ imena pojavljuju samo u ljeto 1934., pokazuje kako su zahtjevi za promjenom postavljani i ranije, a mogli su se rješavati mimo ili poslije kampanje.)¹⁸

Pokazalo se da je većina zahtjeva za promjenom odbijena, a argumentaciju kojom su se koristili protivnici promjena prikazat ćemo u idućem poglavlju. No, prije toga potrebno je reći nešto više o općinama ili mjestima, koji su popustili pritisku ili su čak sami željeli novo ime.

---

¹⁷ Ostalo: Virovitica (4), Daruvar, Perušić, Petrinja (3), Čakovec, Krk, Vinkovci, Vrbovsko (2), Bjelovar, Đurđevac, Gospić, Karlovac, Ludbreg, Novi Marof, Ogulin, Samobor, Stubica, Udbina, Valpovo (1).

¹⁸ Nekoliko imena iz našičkog kotara spomenuto je samo u ljeto 1934. (Rudolfovac, Rozmajerovac, Albertinovac (njemačko selo), Velimirovac (njemačko), Jelisavac (slovačko)). Promjene su dalje išle nezavisno od ove kampanje, a do 1937. novo su ime dobili Rudolfovac > Bela Loza i Rozmajerovac > Londža (po rijeci). Osim toga, promijenjena su i imena Gabrielin Dvor > Našički Golubovac (1935.) i Kravlje > Njegoševac (dobrovoljačko naselje, 1936.). (Mataija 2011:129; Upravno...razdjeljenje 1937:82–83, 253).

Odgovor na ovo pitanje dodatno potvrđuje problematičnost ideje „nacionalizacije“ imena naselja. Naime, pokazalo se da je pristanak izglasan u mjestima u kojima je živjela diskriminirana nacionalna manjina, novi doseljenici ili se mjesto nalazilo u području pojačanog političkog pritiska. Dok je kod kolonističkih naselja pristanak bio dragovoljan (barem u srbijanskim kolonijama), manjinska mjesta, kao i ona iz treće kategorije pojačane represije, dala su suglasnost pod prisilom. Drugim riječima, problem je nastajao tamo gdje nije došlo do promjene stanovništva, pa je ono ime mjesta doživljavalo kao dio svog identiteta (Lončarić 1977/1978:98).

Potrebno je napomenuti da se na udaru kampanje nisu našle sve manjine. One slavenske nisu osjetile državni pritisak, posebice ne Česi i Slovaci. Radilo se o lojalnim manjinama, a dobre je odnose učvršćivalo političko savezništvo sa Čehoslovačkom (Dugački 2013). Udar je najviše pogađao naselja s mađarskom, a donekle i s njemačkom manjinom, pa su neka njihova sela pristala na promjenu¹⁹ (Biber 1966:29–41; Oberkersch 1989:215–228; Janjetović 2005:135–143; Bethke 2009:204–236, 341–353). Njihova sela Laslovo, Retfala,²⁰ Sarvaš bila su ujedno najveća naselja čiji su općinski odbori izglasali promjenu, a uz Korođ jedina su imala preko 1.000 stanovnika.²¹ Jedina su imala i prometnu/komunikacijsku važnost koju je tražila Odluka od 10. svibnja (željeznicu i poštu). Svaku sumnju u to da je odluka donesena na pritisak otklanja podatak da je na općinskim izborima u jesen 1936. u sva tri mjesta uvjerljivo pobijedio oporbni HSS (HR HDA, 144, Pov., br. 313).

Drugu kategoriju mjesta u kojima nije bilo otpora promjeni čine kolonistička naselja. Nastala su zahvaljujući agrarnoj reformi nakon 1918. (ili im je ona značajno promijenila demografsku strukturu). Kao i manjine, kolonisti su bili u osjetljivom položaju. Socijalno i gospodarski ostali su

---

¹⁹ Kod Nijemaca se radilo o složenijoj politici režima u vrijeme diktature. S jedne je strane vršen pritisak, a s druge su konačno dobili neka prava na škole na njemačkom jeziku.

²⁰ Zanimljivo je da je općinski odbor u Retfali od 1930. pokušavao promijeniti ime u Osijek Predgrađe. Pod pritiskom kampanje, u rujnu 1935. odjednom je predloženo da uzmu „savremeno“ ime – (Osječko) Aleksandrovo.

²¹ Unatoč mađarskom imenu, Sarvaš („jelen“) je bio većinsko njemačko selo, Laslovo mađarsko, a Retfala njemačko-mađarsko (s manje od četvrtine Hrvata i nešto Srba).

ovisni o državi (dugovi, neriješena infrastruktura), a srpskim/srbijanskim kolonistima položaj je otežala manipulacija države. Dajući im privilegirani položaj, iskorištavala ih je kao odani „stup režima“, onemogućivši im integraciju u područjima u koja su se doselili (Šimončić Bobetko 1997:327–335, 405–406; Ružić 2001). Doseljenici su lakše pristajali na promjenu jer lokalna toponimija područja koje su naselili ionako nije bila dio njihovog identiteta (primjerice, kolonistima iz Hrvatskog zagorja u Adolfovcu). Dio njih je, štoviše, sam zahtijevao promjenu iz potrebe da ovlada stranim prostorom uspostavljajući svoj nacionalni identitet. To se posebice odnosilo na naselja srpskih dobrovoljaca vukovarskog kotara i najkooperativniju općinu Korođ, čiji je odbor u svom zaključku – napisanom na ćirilici – odobrio promjenu tri imena (Korođ, Palača, Silaš) (HDA, 144, Pov. II br. 200. Zaključak općinskog odbora u Korođu od 21.11.1934.).

U treću skupinu mogli bismo staviti općine u područjima izloženim posebnom političkom pritisku, bilo vanjskom (kotar Rab) ili unutarnjem (Perušić). Rab je u svom neposrednom susjedstvu svjedočio daleko drastičnijoj promjeni, koju je na prisvojenim područjima provodila fašistička Italija (potaljančivanje ne samo imena mjesta, nego i osobnih imena hrvatskog stanovništva), a njena je agresivna politika jasno davala do znanja da ima ambiciju daljnjeg širenja (Talijanska uprava 2001; Mezulić i Jelić 2005). Perušić je, s druge strane, bio izložen pojačanoj represiji nakon neuspjelog Velebitskog ustanka 1932. godine. No, ni oni nisu pristali na sve promjene (izgleda da se općina Novalja u rapskom kotaru uopće nije složila s promjenama), a za mjesta gdje su je nevoljko dopustili, predlagali su u pravilu lokalne toponime (jedino „nacionalno“ ime bilo je Banjol > Tomislavovo).

(Posebnu skupinu činili bi malobrojni zahtjevi samih općinskih odbora da im se dopusti promjena „nezgodnog“ imena, ali oni su ostali na marginama kampanje usmjerene na „anacionalno“. Na posljednjoj listi ostali su još samo Svinjarevci/Vukovar).

***

Istraživanje je pokazalo kako su na promjenu pristali oni koji su se osjećali najugroženijima ili su je i sami željeli, kako bi potvrdili svoj („stari“, srpski) nacionalni identitet, a da su otpor kampanji pružili upravo

oni, koji su trebali biti njeni nositelji. Bez obzira na međusobne razlike u odnosu prema „hrvatskom pitanju“ i režimu, nitko, pa čak ni banovi, nije bio uvjereni pristalica ideje jugoslavenstva (Banac 1988:199). Nalazili su se na raznim položajima, imali su i različito nijansirane stavove prema kampanji, no cilj im je bio zajednički – izbjeći ili svesti promjene na minimum. Upravo to što je otpor – iako nekoordiniran – postojao kod svih nositelja, povećavalo mu je učinkovitost i izgled za uspjeh (Ackerman i Kruegler 1994:34–35; Schock 2005:166–167). Bez obzira na to iz kojeg je razloga učinjeno, uskraćivanje pristanka dovelo je do otezanja kampanje sve do vremena u kojem više nije mogla biti dovršena (Sharp 2005II:298–300; Bartkowski 2013:3).

RAZLOZI ZA ODBIJANJE INICIJATIVE ZA PROMJENU IMENA

Državni vrh očekivao je temeljitu promjenu imena i to odmah. Pokazali smo da kampanja nije išla prema planu, jer su otpor pružali svi uključeni. No, u sustavu koji je očekivao pokoravanje, odbijanje nije moglo imati uporište u jednostavnoj volji lokalne zajednice, kao što bi bilo dovoljno u stvarnoj samoupravi. Ovdje je odbijanje moralo biti obrazloženo i to prihvatljivim razlozima. Budući da u političkoj mimikriji ne možemo očekivati eksplicitno spominjanje motivacije, ovdje ćemo pokazati barem način na koji se radilo, a samo pretpostaviti zašto (Scott 1990).

Prvo su iz popisa izbačena – barem neka – imena koja su u njega dospjela neznanjem.²² Za daljnju eliminaciju trebalo je naći čvršće razloge, a potraženi su u znanosti (jezično-povijesna argumentacija), administrativnim ili gospodarskim potrebama i politici. Većina mjesta navodila je i više argumenata, kako bi povećala svoje šanse u nastojanju da zadrži staro ime.

---

²² Primjerice: očito „narodno“ podrijetlo (Žirostanj/Žiroslavlje), ime izmijenjeno lokalnim narječjem (Eržebet je službeno Jalžabetina), u stranom jeziku nema slične riječi (u mađarskom nema „Nard“) ili je ime već bilo promijenjeno (Ferdinandovac, Đulaves) (HDA, Tabela, nedatirana). Neki su se slučajevi spominjali do 1936., pa iako je bilo očito da su imena bila „narodna“, ipak se moralo objašnjavati od kuda potječu (Sv. Ivan Žabno, Cepidlak).

1. *Znanstveni argumenti* Budući da je kampanja bila okrenuta protiv „tuđih“ imena, najčešće se pokušavalo dokazati kako ime nije strano, tražeći kakvu-takvu potporu u povijesnom jezikoslovlju. U nekim je slučajevima to izgledalo uvjerljivije (primjerice, kada je obrazloženje sročio Gjuro Szabo), ali bilo je i sasvim laičkih konstrukcija (ime Oštarija od „oštri“ ratnici ili „oštar“ um). Pri tom se pozivalo na drevnost imena jer je time podrijetlo postajalo nejasnije, a nije bilo ni politički zanimljivo (na udaru su, prvenstveno, bile „strane riječi novijeg datuma“, a ne, primjerice, grčko ili latinsko nazivlje). Osim toga, takva se imena moglo prikazati asimiliranima („tako nacionalizovano, da jedva ko zna poreklo“, poput Novog Marofa, Galgova ili Valpova). Ponekad se dokazivalo da ime izlazi iz lokalne toponimije ili dijalekta (Beč: lokalizam „beč“ = novac). Lokalno je pri tom doživljavano kao svojevrsno jamstvo „apolitičnosti“, odnosno da ime – a time lokalna zajednica – nema ništa sa stranom nacijom/državom (selo Mađari nema veze „ni s Mađarima, ni državom niti njihovim utjecajem“). Manje se koristila povijesna argumentacija jer se i manje imena moglo povezati s povijesnim osobama (ili ih je bilo pametnije ne spominjati, poput nadvojvode Karla Habsburškog > Karlovac).²³

2. *Administrativni argumenti*. Za neke je prijedloge bio presudan „tehnički“ prigovor Statističkog ureda, koji je trebao provjeriti ima li već (i koliko) mjesta s takvim ili vrlo sličnim imenom. Ovo je bila učinkovita argumentacija u odbijanju „političkih“ imena, jer se u pravilo predlagalo istaknute povijesne osobe koje su već dobile „svoje“ mjesto (ako ne i više njih).

3. *Gospodarski argumenti*. U nekoliko slučajeva korištena je gospodarska argumentacija, pa se tvrdilo kako bi mijenjanje imena nanijelo značajnu štetu privredi mjesta. To su koristila prvenstveno turistička (Darugar, Lopar i Barbat na Rabu) i hodočasnička mjesta (Aljmaš), ili ona mjesta koja su ovisila o tržištu (na kojem je njihovo ime već prepoznato, poput Erduta i njegovih vina). Dopunski razlog bili su i troškovi promjene, posebice ako se radilo o većim središtima (kotara ili čak o gradovima) ili o mjestima čije je ime ujedno bilo pridjev dvoleksemnog imena okolnih sela.

---

²³ Primjerice, kralj Almo – Aljmaš, mjernik Vinko Šel (Čeh) – Šelovec.

Cijena promjene bila je ozbiljniji argument u siromašnim sredinama, a one veće dodavale su i upozorenje na administrativne komplikacije.

4. *Politički argument I: državna moć i intervencije.* U državi u kojoj su razni oblici osobnih intervencija (pa i korupcija) bile način funkcioniranja, neki su se poslužili tim načinom (Frangeš 1937:8–9). Intervencija na najvišem mjestu, kod bana, pomogla je da se ne dira u imena Karlovca i Erduta. Iako je Erdut počeo s gospodarskim razlozima, na kraju se kroz dokumente kao jednako – ili čak važnije – uredno bilježi i obećanje bana Perovića da se ime neće mijenjati. Karlovac je na dopuštenje bana Korenčića skinuo pitanje s dnevnog reda sjednice Gradskog vijeća.

5. *Politički argument II: moć oporbe.* Potkraj kampanje počelo se uzimati u obzir političke posljedice promjene. Nakon obnove parlamentarizma, neraspoloženje naroda prema državnoj vlasti bilo je gotovo opipljivo, a svi su mogli osjetiti pomicanje moći prema novom središtu, HSS-u (Sharp 2005III:524–528). U tim prilikama čak i kotarski predstojnici staju na stranu općinskih odbora koji odbijaju promjenu, procjenjujući kako im u situaciji koju je sve teže držati pod kontrolom ne treba potez koji će gotovo svi doživjeti kao provokaciju.

6. *Politički argument III: moć i identitet mase.* Napokon, također u posljednjoj fazi kampanje, sve češće se kao razlog navodilo da je narod „naučen“ na to ime. Ponekad je to stavljeno u kontekst političke prijetnje, jer se masovna podrška starom imenu končano mogla očitovati (pa se i uvažavala) (Sharp 2005III:498; Schock 2005:10–11, 40; Chenoweth i Stephan 2011:30–41). No, u drugim slučajevima je izrečeno sasvim neutralno, s uvjerenjem da je ukazivanje na to kako je ime mjesta postalo dijelom identiteta mještana samodostatan razlog. Spominjalo se da ime doživljavaju svojim a ne tuđim („nacionalizirano“, „podomaćeno“, svi ga drže „narodnim“). Ukoliko im ime nije bilo strano, znači da im je bila strana politika mijenjanja imena. To je spomenuto u jednom od odgovora („samo filolozi mogu raspoznati“), čime je pitanje – umjesto politici – prebačeno manje opasnoj sferi znanosti. Spomenuto je čak i ono što ih veže s ugroženim simbolom identiteta – dublja osjećajna veza („priraslo srcu“, „sentimentalni razlozi“), kao i nužnost slobodnog odabira i prihvaćanje (Šelovec, čije je ime nastalo „sa znanjem i željom“ stanovnika, pa žele da im ostane). Ako spomenemo kako se navodilo povijesnu ukorijenjenost

(starost imena, pa i kratka povijest mjesta) i povezanost s precima (tako su se „naši predji pa tako i mi njihovi potomci šnjim sljubili“), imamo gotovo sve što u to vrijeme čini *društvenu i duhovnu lociranost* – lokalni i (ovdje neimenovani) nacionalni identitet (Smith 1999:59, Hroch 2005).

Ime mjesta, koje je do ranih 1930-ih izgledalo prirodno i nepromjenjivo (barem većini), kampanja je odjednom proglasila konstruiranim (neprirodnim) i promjenjivim, a ono što je bio nesvjesni dio lokalnog identiteta zajednice i pojedinca odjednom je pripisano tuđem identitetu. Ne samo da stanovnici prozvanih mjesta nisu prepoznali da je ime njihovog mjesta strano i odbacili ga, nego je u trenutku kada je bilo ugroženo ono osvijestilo i ojačalo lokalni identitet, te napokon postalo „nacionalnom svetinjom“ (Festinec). U tom se trenutku pojavio otpor. Možemo reći da je kampanja podigla imena mjesta na razinu „vrućeg“ nacionalnog simbola, ali ne planiranog jugoslavenskog, nego neželjenog, hrvatskog (i njemačkog i dr.), pridruživši ih zastavama i herojima (Hobsbawm 1983; Kertzer 1988:166–167; Billig 1995:6–7, 43–46; Smith 2003:37)

***

Analizirajući argumentaciju, možemo primijetiti njen širok raspon te istovremeno korištenje više argumenata, što je pojačavalo njihovo djelovanje. Osim toga, primjetno je kako ona nije bila ujednačena. Tako, primjerice, Bjelovar, Vukovar i Daruvar (s očito istim problematičnim završetkom na *-var*) navode različite razloge odbijanja. Bjelovar temelji svoje protivljenje na znanstvenim (povijesno-jezičnim) dokazima Gjüre Szabe, Vukovar na definiciji iz Broz-Ivekovićevog rječnika, a Daruvar na gospodarskim razlozima. Iz toga možemo zaključiti kako njihov otpor nije bio koordiniran iz jednog središta, posebice ne u početku. Kako je vrijeme odmicalo (i trajala međusobna komunikacija svih uključenih), učestalo je pozivanje na argumentaciju drugih (posebice na preporuke Statističkog ureda, ali i Maruzzi se pozivao na odluke općina i na jezično-povijesne razloge). O nekoj planiranoj koordinaciji možemo govoriti tek potkraj kampanje, kada se uključila javnost (tisak, okupljanja seljaka), a oporbeni HSS mogao osigurati potrebnu komunikacijsku i potpurnu mrežu.

ZAKLJUČAK

Mijenjanje imena mjesta svjestan je čin koji nosi jaku simboličku poruku. Upravo se to željelo iskoristiti u kampanji mijenjanja „anacionalnih i nezgodnih“ imena, koju je poveo režim u vrijeme diktature kralja Aleksandra. Kampanja je završila u promijenjenim okolnostima, u kojima je obnovljen parlamentarizam, a u Hrvatskoj se stvarna moć počela prebacivati na pokret koji je vodila oporbena Hrvatska seljačka stranka (1934.–36.).

Radilo se o državno dirigiranoj kampanji u kojoj je trebalo promijeniti sva „anacionalna imena“ mjesta u ona prihvatljiva službenoj jugoslavenskoj ideologiji. No, problemi i konačni neuspjeh kampanje pokazali su nemogućnost nasilnog konstruiranja *zamišljene* nacije. Kao glavne razloge možemo navesti to da je kampanja pokrenuta „odozgo“, iz državnog vrha i to u vrijeme omrznute diktature, da se otpor javio čak i kod onih koji su trebali biti nositelji kampanje, te da nisu uspostavljeni jugoslavenski simboli koje bi razne „stare“ nacije prihvatile kao svoje.

Promjena imena, koja je trebala biti odraz navodnog jugoslavenstva, krenula je iz državnog vrha. Štoviše, inicijativu su dali vojni krugovi, što ne čudi s obzirom na ulogu vojske u diktaturi. Na njihovu „molbu“ Ministarstvo unutarnjih poslova donijelo je 10. svibnja 1934. odluku o promjeni „anacionalnih i nezgodnih“ imena s točnim instrukcijama što i kako mijenjati. Oduka je u obliku naredbe poslana nižim instancama, pa tako i Savskoj banovini, na čijem je slučaju zasnovano ovo istraživanje. Iako se načelno radilo o svim „anacionalnim“ imenima, na udaru su zapravo bila prvenstveno mađarska, njemačka i talijanska imena na području bivše Austro-Ugarske Monarhije.

Polazeći od teze kako svaka vlast počiva na pristanku, istraživanje se usmjerilo na tijela i osobe koji su trebali provesti kampanju i prihvatiti traženu promjenu. Obuhvatilo je Bansku upravu, zatim Statistički ured kao državnu instituciju, koja je trebala dati „tehničko“ dopuštenje (potvrditi da predloženo novo ime nije dano drugom mjestu), intelektualce, koji su trebali odigrati savjetodavnu ulogu, te općinske odbore, koji su kao najniža razina vlasti trebali „predložiti“, a onda i prihvatiti promjenu, kako bi se stvorio privid da je cijeli proces „želja naroda“. Međutim, pokazalo se da su upravo tijela na koje je režim računao (i koja su inače bila poslušna)

pružila otpor. Bez obzira na njihove međusobne razlike i motivaciju, cilj im je bio zajednički – izbjeći ili svesti promjene na minimum. Upravo to što je otpor – iako nekoordiniran – postojao kod svih nositelja, kao i to da se služilo raznovrsnom argumentacijom, povećavalo mu je učinkovitost i izgleda za uspjeh.

Naravno, budući da se u autoritarnim sustavima ne može govoriti o otvorenom otporu, potražili smo ga u drugim oblicima – otezanju i nalaženju najrazličitije argumentacije za negativan odgovor. Dok je Banska uprava odugovlačila, intelektualci uključeni u kampanju, posebice najutjecajniji od njih, ravnatelj Statističkog ureda Dušan Maruzzi, ali i Emilij Laszowski, Gjuro Szabo, a na kraju i JAZU, osmislili su argumentaciju s kojom su opravdali odbijanje većine prijedloga. Važnu su ulogu odigrali i općinski odbori. S obzirom na pritiske i činjenicu da su u njima bili režimu lojalni ljudi, značajan udio (nešto više od pola) glasovao je protiv promjene i tako su se otvoreno suprotstavili pritisku. Zanimljivo je da su na mijenjanje imena pristala mjesta s diskriminiranim manjinskim stanovništvom (mađarska i njemačka manjina), kolonistička naselja, kojima ime mjesta ionako nije bilo dijelom njihovog identiteta, te mjesta pod posebnim vanjskim (Italija) ili unutarnjim pritiskom.

Osim toga, problemi u izboru novog imena pokazali su da je jugoslavenska nacija politička konstrukcija bez zajedničkih simbola. Stoga se posezalo za ideološki neutralnim imenima, pa čak i hrvatskim ili srbijanskim nacionalnim herojima. Samo su kotarski predstojnici, kao državni činovnici, predlagali jedino što je moglo utjeloviti službeno proglašenu naciju, a to su imena članova kraljevske dinastije.

Rezultat otpora bio je da je – od spominjanih 70-ak imena – u prvom navratu odobrena promjena za samo njih 13. Na ponovljeno inzistiranje države razmatrana su još 42 imena. Međutim, promijenjene političke prilike nakon ubojstva kralja Aleksandra, uvođenje parlamentarizma i jačanje oporbene Hrvatske seljačke stranke donijeli su kraj kampanji i prije nego je zaključena nova lista (na kojoj je Statistički ured ostavio još samo jedno ime).

Učinak kampanje bio je suprotan onome što se željelo. Ne samo da stanovnici prozvanih mjesta nisu prepoznali da je ime njihovog mjesta strano i odbacili ga, nego je u trenutku kada je bilo ugroženo postalo

„nacionalnom svetinjom“. Sam čin mijenjanja onemogućio je da se ime doživi onako kako bi to bilo u prihvaćenoj nacionalnoj ideologiji, a to je kao *banalni*, svakodnevni simbol nacionalnog identiteta. Štoviše, kampanja je imena mjesta podigla na razinu „vrućeg“ nacionalnog simbola i to neželjenog, hrvatskog identiteta, pridruživši ih zastavama i herojima.

Iako kampanja nije uspjela, ne znači da nije imala nikakvih posljedica. Država je uspjela promijeniti neka imena i mimo kampanje, čime je pokazala da su ona promjenjiva kategorija. Osim toga, širina zamisli u kampanji (načelno je trebalo mijenjati *sve* „anacionalno“) morala je ostaviti traga u svijesti suvremenika, priredivši put sličnim preimenovanjima u totalitarnim sustavima koje su iznjedrili rat i poraće (Lončarić 1977:78; Samardžija 2004; 2008:90–93; Mataija 2011:131–138).

Prilog 1: Pregled „anacionalnih“ imena mjesta i odluka nadležnih tijela o njihovoj promjeni (1934.–36.).

Kotar	Općina	"Anacionalno" ime	Status	Stanovnika	1	2	3	4	OO-1	OO-2	SU-1	SU-2
Bjelovar	Bjelovar	Bjelovar	G	10.252			*			NE		NE
Čakovec	Gornji Hrašćan	šuma	šuma		*							
Čakovec	Čakovec Vanjski	Kseipa	S	49			*			DA		DA
Daruvar	Brestovac	Borisalaš	S	92	*	*			DA		DA	
Daruvar	Daruvar	Daruvar	K/O	2664	*		*			NE		NE
Daruvar	Đulaves	Đulaves	O									
Đurđevac	Ferdinandovac	Ferdinandovac	O		*							
Gospić	Karlobag	Karlobag	O	392			*			NE		NE
Karlovac	Karlovac	Karlovac	G	21.210			*			NE		NE
Križevci	Gradec	Fistinec	S	118	*		*			NE		NE
Križevci	Sv. Ivan Žabno	Cepidlak	S	422	*		*			NE		NE
Križevci	Sv. Ivan Žabno	Sv. Ivan Žabno	O	1722	*		*			NE		NE
Križevci	Sv. Petar Orehoveac	Fodrovec D.	S	317	*		*			NE		NE
Križevci	Sv. Petar Orehoveac	Fodrovec g.	S	290	*		*			NE		NE
Križevci	Sv. Petar Orehoveac	Piškovec	S	81	*	*	*		DA	DA	NE	NE

Kotar	Općina	"Anacionalno" ime	Status	Stanovnika	1	2	3	4	OO-1	OO-2	SU-1	SU-2
Križevci	Sv. Petar Orehovec	Šoprun	S	199	*			*		NE		NE
Križevci	Vrbovec	Dijaneš	S	259	*			*		NE		NE
Križevci	Vrbovec	Šelovac	S	209	*			*		NE		NE
Krk	Aleksandrovo	(Nova) Baška	S	1596								
Krk	Aleksandrovo	Kornić	S	428	*							
Ludbreg	Martijanec	Madaraševac	S	285	*			*		NE		NE
Našice	Podgorač	Rudolfovac	S	913	*							
Našice	Vánjske Našice	Rozmajerovac	S	298	*							
Našice	Podgorač	Albertinovac	S	182	*							
Našice	Našice	Velimirovac	S	915	*							
Našice	Našice	Jelisavac	S	1133	*							
Novi Marof	Novi Marof	Novi Marof	K/O	288				*		NE		NE
Ogulin	Oštarije	Oštarije	O	328				*		NE		NE
Osijek	Aljmaš	Aljmaš	O	1289	*	*		*	NE	NE	NE	NE
Osijek	Erdut	Erdut	O	1538	*	*		*	NE	NE	NE	NE
Osijek	Laslovo	Laslovo	O	1283	*	*	*		DA		DA	

Kotar	Općina	"Anacionalno" ime	Status	Stanovnika	1	2	3	4	OO-1	OO-2	SU-1	SU-2
Osijek	Retfala	Retfala	O	3013	*	*	*		DA		DA	
Osijek	Sarvaš	Sarvaš	O	1205	*	*	*		DA		DA	
Perušić	Perušić	Karaula	S	300	*	*	*	*	DA	DA	NE	NE
Perušić	Perušić	Kvarte	S	600	*	*	*	*	DA	DA	NE	NE
Perušić	Perušić	Kiljer	S	140		*	*	*	DA	DA	NE	NE
Petrinja	Hrastovica	Cepeliš	S	245	*							
Petrinja	Mošćenica	Madžari	S	485	*	*	*		DA		DA	
Petrinja	Gora	Pecki	S	484	*							
Rab	Novajla	Barbat na Pagu	S	592	*		*	*		NE		NE
Rab	Novajla	Kolan	S	326	*		*	*		NE		NE
Rab	Novajla	Lun	S	535	*		*	*		NE		NE
Rab	Rab	Banjol	S	937	*	*	*		DA		DA	
Rab	Rab	Barbat	S	1019	*		*	*		NE		NE
Rab	Rab	Kampor	S	686	*	*	*		DA		DA	
Rab	Rab	Lopar	S	715	*		*	*		NE		NE
Rab	Rab	Mundanije	S	984	*	*	*		DA		DA	

Kotar	Općina	"Anacionalno" ime	Status	Stanovnika	1	2	3	4	OO-1	OO-2	SU-1	SU-2
Samobor	Sv. Martin pod Okčićem	Galgovo	S	590	*			*		NE		NE
Slatina	Nova Bukovica	Adolfovac	S	184		*	*		DA		DA	
Slatina	Nova Bukovica	Adolfovo	S	98		*	*		DA		DA	
Slatina	Nova Bukovica	Mikleuš	S	961		*		*	DA	DA	NE	NE
Slatina	Nova Bukovica	Nelin Dvor	S	53		*	*		DA		DA	
Slatina	Sopje	Šaroka	S	52		*	*		DA		DA	
Stubica	Gornja Stubica	Karivaroš	S	531	*			*		NE		NE
Udbina	Podlapac	Pisač	S	410	*			*		DA		NE
Valpovo	Valpovo	Valpovo	O	3730	*			*		NE		NE
Valpovo	Vanjsko Valpovo	Nard	s	750	*							
Vinkovci	Nijemci	Apševci	S	452	*			*		NE		NE
Vinkovci	Nijemci	Nijemci	O	2405	*	*		*	NE	NE	NE	NE
Virovitica	Cabuna	Eržebet	S	130	*							
Virovitica	Cabuna	Žiroslavlje	S	93	*							
Virovitica	Lukač	Crni Zatonj	S	66								
Virovitica	Lukač	Gejzin Dvorac	S	8								

Kotar	Općina	"Anacionalno" ime	Status	Stanovnika	1	2	3	4	OO-1	OO-2	SU-1	SU-2
Virovitica	Lukač	Terezino Polje	S	538								
Vrbovsko	Bosiljevo	Beč	S	84	*		*			NE		NE
Vrbovsko	Severin na Kupi	Rim	S	66	*		*			NE		NE
Vukovar	Gaboš	Gaboš	O	612	*	*	*	*	NE	NE	NE	NE
Vukovar	Korog	Korog	O	1067	*	*	*	*	DA	NE	NE	NE
Vukovar	Korog	Palača	S	519	*	*	*	*	DA	DA	NE	NE
Vukovar	Korog	Silaš	S	517	*	*	*		DA		DA	
Vukovar	Lovas	Lovas	O	1531	*	*	*	*	NE	NE	NE	NE
Vukovar	Svinjarevci	Svinjarevci	O	759		*	*	*	DA	NE	NE	NE
Vukovar	Vukovar	Vukovar	G	10.862			*	*		NE		NE
					54	26	13	42				

Status	
G	Grad
K/O	Kotar i općina
O	Općina
S	Selo

Pojavljivanje imena na jednom od popisa	
1	Popis kotarskih predstojnika srpanj 1934.
2	Skraćeni popis siječanj 1935.
3	Popis poslan Ministarstvu 26.1.1935.
4	Popis u jesen 1935.

Odluke o promjeni imena	
OO-1	Općinski odbor (1934.)
OO-2	Općinski odbor (1935.-36.)
SU-1	Statistički ured (siječanj 1935.)
SU-2	Statistički ured (siječanj 1936.)

Prilog 2: Pregled prijedloga novih „nacionalnih“ imena (1934.–36.).

"Anacionalno" ime	Predlagana imena	Službeni pijedlog
Bjelovar	Bjelovo (ZB)	
Kseipa	Zelengaj (OO, KP, SU)	
Borisalaš	Borina pustara (PVO); Daruvarske Sesvete, Zadugar (KP); Vidikovac (OO, SU)	Vidikovac
Daruvar	Ždralov grad (PVO); Podborje (ZB)	
Đulaves	Julijino Selo (PVO)	
Karlobag	Kvaternikovac (ZB); Vidovgrad (KP)	
Karlovac	Zrinski-grad (ZB)	
Piškovec	Ožegovićevac (KP po "želji naroda"); Mali Bočkovec (OO, KP)	
(Nova) Baška	Zvonimirovac/ Zvonimir-Kupke (ZB)	
Madaraševac	Plitvice (KP)	
Novi Marof	Radićevo (ZB)	
Laslovo	Tomislavovo (KP), Laslovac (OO); Tomisav-Selo (SU)	Tomislav-Selo
Retfala	Aleksandrovo (KP); Osječko Aleksandrovo (OO); Petruša (SU)	Petruša
Sarvaš	Andrejevo (KP, OO, SU)	Andrejevo
Karaula	Sokolac (OO, KP)	
Kvarte	Sv. Vid (OO, KP)	
Kiljer	Kut (OO, KP)	
Madžari	Šumari; Martinovac (OO, KP, SU)	Martinovac
Banjol	Drage/Dražice (KP, SU); Tomislavovo (OO);	Dražice
Barbat	Damjanovo/-ac (KP)	
Kampor	Poljana/Podgajci/Vrelca (KP); Zelengaj (OO, SU)	Zelengaj
Mundanije	Potkamenjak (KP); Borovac (KP); Rapski Borovac (SU)	Rapski Borovac
Adolfovac	Tomislavovac ("narod"; PVO); Novi Kraljevac (SU)	Novi Kraljevac
Adolfovo	Bazje Novo (PVO; KP; "po želji naroda"); Novo Bazje (SU)	Novo Bazje

Mikleuš	Miloš (PVO); Šubićevo (KP); Draganovac (OO)	
Nelin Dvor	Miroslavica (KP; OO, SU)	Miroslavica
Šaroka	Ćošak (PVO); Jagnjedovac pustara (OO, KP); Sobjanski Jagnjedovac (SU)	Sobjanski Jagnjedovac
Pisač	Aleksandrovo, Lički Mirkovci (OO, KP)	
Valpovo	Gajevo / Katančićevo (KP)	
Nijemci	Plandište (KP)	
Gaboš	Rajnovac/Ivanoševac (KP); Vukovci, Čarnojevo, Sokolovci (OO, "ako mora")	
Korog	Dojčinovo, Pašičevo (OO; KP)	
Palača	Putnikovo/Karadžičevo/Rodoljub (OO; KP)	
Silaš	Tankosići (OO; KP); Srijemsko Karadordevo (OO, SU)	Srijemsko Karadordevo
Lovas	Višeslavci /Branimirovci (KP)	
Svinjarevci	Reljkovićevo, Gajevac, Davor (OO, KP)	
Vukovar	Vukovo / Vukingrad (ZB)	

Davatelji prijedloga novog imena	
PVO	Požeški vojni okrug
KP	Kotarski predstojnik
OO	Općinski odbor
SU	Statistički ured
ZB	Zvonimir Bjelovučić

LITERATURA

- ACKERMAN, Peter i Christopher KRUEGLER. 1994. *Strategic Nonviolent Conflict. The Dynamics of People Power in the Twentieth Century*. Westport: Praeger Publishers.
- ANDERSON, Benedict. 1990. [1983.] *Nacija: zamišljena zajednica. Razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*. Zagreb: Školska knjiga
- AZARYAHU, Maoz. 1999. „Politički simboli u svakidašnjici. Polisistemi pristup istraživanju“. *Etnološka tribina*, 22:255–267.
- BANAC, Ivo. 1988. *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porijeklo, povijest, politika*. Zagreb: Globus.
- BARTKOWSKI, Maciej J., ur. 2013. *Recovering Nonviolent History. Civil Resistance in Liberation Struggles*. London: Lynne Rienner Publishers.
- BETHKE, Carl. 2009. *Deutsche und ungarische Minderheiten in Kroatien und der Vojvodina 1918–1941. Identitätswürfe und ethnopolitische Mobilisierung*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- BIBER, Dušan. 1966. *Nacizem in Nemci v Jugoslaviji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- BILLIG, Michael. 1995. *Banal Nationalism*. London: Sage Publications.
- BREUILLY, John. 1993. [1982.] *Nationalism and the State*. Manchester: Manchester University Press.
- CHENOWETH, Erica i Maria J. STEPHAN. 2011. *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*. New York: Columbia University Press.
- CIPEK, Tihomir. 2006. „‘Stoljeće diktatura’ u Hrvatskoj“. U *Hrvatska politika u XX. stoljeću*, ur. Ljubomir Antić. Zagreb: Matica hrvatska, 283–305.
- CONNERTON, Paul. 2004. *Kako se društva sjećaju*. Zagreb: Antibarbarus.
- ČAPO, Hrvoje. 2012. *Državni represivni aparat na području Hrvatske od 1918. do 1941. godine*. Doktorska disertacija. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu (neobjavljeno).
- ČUK, Juraj. 1935. „Bjelovar i njegovo značenje historijsko i jezično“. *Glas Bjelovara*, 14. prosinca, 3:3–4.
- DEUTSCH, Karl W. 1966. *Nationalism and Social Communication*. Cambridge: MIT Press.
- DIMIĆ, Ljubodrag. 1996. *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918–1941*. Knj. I. Beograd: Stubovi kulture.
- DJOKIĆ, Dejan. 2003. „(Dis)Integrating Yugoslavia: King Alexander and Interwar Yugoslavism“. U *Yugoslavism, Histories of a Failed Idea 1918–1992*, ur. Dejan Djokić. London: Hurst & Company, 136–156.
- DOBRIVOJEVIĆ, Ivana. 2006. *Državna represija u doba diktature kralja Aleksandra 1929–1935*. Beograd: Institut za savremenu istoriju.

- DRAPAC, Vesna. 2010. *Constructing Yugoslavia. A Transnational History*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- DUGAČKI, Vlatka. 2013. *Svoj svome. Češka i slovačka manjina u međuratnoj Jugoslaviji (1918.–1941.)*. Zagreb: Srednja Europa.
- FRANGEŠ, Oto. 1937. *Decentralizacija državne uprave*. Zagreb: Štamparija Gaj.
- GILLIATT, Stephen. 2000. *An Exploration on the Dynamics of Collaboration and Non-Resistance*. Lewiston – Queenston – Lampeter: The Edwin Mellen Press.
- GRGIĆ, Stipica. 2013. „Općinske uprave u vrijeme šestosiječanjske diktature“. *Časopis za suvremenu povijest*, 45/1:89–117.
- GRGIĆ, Stipica. 2014. *Uprava u Savskoj banovini (1929.–1939.) – Između državnog centralizma i supsidijarnosti*. Doktorska disertacija. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu (neobjavljeno).
- GULIN ZRNIĆ, Valentina. 2011. „Prostor i mjesto u hrvatskoj etnologiji / kulturnoj antropologiji“. U *Mjesto, nemjesto. Interdisciplinarna promišljanja prostora i kulture*, ur. Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić. Zagreb – Ljubljana: Institut za etnologiju i folkloristiku (Zagreb) – Inštitut za antropološke in prostorske studije, 69–110.
- HAMERŠAK, Filip. 2008–2009. „Baltazar Bogišić u hrvatskom javnom prostoru (s posebnim obzirom na zagrebačku ulicu)“. U *Bogišić i kultura sjećanja*, ur. Josip Kregar et. al. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 309–324.
- HOBBSAWM, Eric i Terence RANGER, ur. 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HROCH, Miroslav. 2005. *Das Europa der Nationen. Die moderne Nationsbildung im europäischen Vergleich*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- HUTCHINSON, John. 1987. *The Dynamics of Cultural Nationalism*. London: Allen & Unwin.
- HUTCHINSON, John. 1994. *Modern nationalism*. London: Fontana press.
- JANJETOVIĆ, Zoran. 2005. *Deca careva, pastorčad kraljeva*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- JELIĆ, Tomislav i Mladen KLEMENČIĆ. 1990. „Doviđenja na vlaškom drumu: mala povijest promjene naziva ulica i trgova grada Zagreba“. *Azur Journal*, 1:24–25.
- JOVANOVIĆ, Vladan. 2011. *Vardarska banovina 1929–1941*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- KERTZER, David I. 1988. *Ritual, Politics and Power*. New Haven – London: Yale University Press.
- LEČEK, Suzana. 2008. „Borba Hrvatske seljačke stranke za općinsku samoupravu 1936.–1939.“. *Časopis za suvremenu povijest*, 40/3:999–1032.

- LEČEK, Suzana i Tihana PETROVIĆ LEŠ. 2011. „Država i znanost: jugoslavenstvo na III. Slavenskom kongresu geografa i etnografa 1930. godine“. *Studia ethnologica Croatica*, 23:149–182.
- LEČEK, Suzana. 2013. „Izbor ili imenovanje – problem gradske (samo)uprave u Slavenskom Brodu 1918.–1941.“ *Časopis za suvremenu povijest*, 45/1:9–33.
- LEČEK, Suzana. (u tisku). „Priča o uspjehu – strategija i metode političke borbe Hrvatske seljačke stranke (1918.–1941.)“, za zbornik slupa *110 godina Hrvatske seljačke stranke* (Križevci, 11.–12. 4. 2014.).
- LEERSSEN, Joep. 2006. „Nationalism and the cultivation of culture“. *Nations and Nationalism*, 12/4:559–578. DOI: 10.1111/j.1469-8129.2006.00253.x
- LONČARIĆ, Mijo. 1977.–78. „Imenovanja i preimenovanja naseljenih mjesta“. *Jezik*, 25/4:97–109.
- Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1935/36*, sv. 49. 1937. Zagreb: JAZU.
- MATAIJA, Ivica. 2011. „Promjene imenâ naselja na hrvatskome području u svjetlu administrativnih određenja od 1860. do 1960. godine“. *Folia onomastica croatica*, 20:121–149.
- MEZULIĆ, Hrvoje i Roman JELIĆ. 2005. *O talijanskoj upravi u Istri i Dalmaciji 1918.–1943. Nasilno potalijančivanje prezimena, imena i mjesta*. Zagreb: Dom i svijet.
- MIROŠEVIĆ, Franko. 1992. *Počelo je 1918. ...Južna Dalmacija 1918–1929*. Zagreb: Školska knjiga.
- OBERKERSCH, Valentin. 1989. *Die Deutschen in Syrmien, Slawonien, Kroatien und Bosnien. Geschichte einer deutschen Volksgruppe in Südosteuropa*. Stuttgart: Donaueschinger Kulturstiftung.
- „Promjena imena gradu Bjelovaru“. 1935. *Glas Bjelovara*, 14. prosinca, 3:1–2.
- RADOVIĆ, Srđan. 2013. *Grad kao tekst*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- RENAN, Ernest. 1994. [1882.] „Qu'est-ce qu'une Nation?“. U *Nationalism*, ur. John Hutchinson i Anthony D. Smith. Oxford: Oxford University Press, 17–18.
- RIHTMAN-AUGUŠTIN, Dunja. 2000. *Ulice moga grada*. Beograd: Biblioteka XX vek
- RUŽIĆ, Snježana. 2001. „Agrarna reforma i kolonizacija u Slavoniji, Srijemu i Baranji 1918.–1929. – odnos lokalnog stanovništva i naseljenih dobrovoljaca“. *Scrinia slavonica*, 1:228–253.
- SAMARDŽIJA, Marko. 2004. „Promjene imena hrvatskih naseljenih mjesta od mjeseca travnja do kraja 1941.“. *Folia onomastica Croatica*, 12–13:425–432.
- SAMARDŽIJA, Marko. 2007. „Nacionaliziranje imena naseljenih mjesta u Kraljevini Jugoslaviji“. *Studia Slavica*, 52/1:381–388. DOI: 10.1556/SSlav.52.2007.1-2.56
- SAMARDŽIJA, Marko. 2008. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

- SAMARDŽIJA, Marko. 2012. *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918.–1941.)*. Zagreb: Školska knjiga.
- SCHOCK, Kurt. 2005. *Unarmed Insurrections. People Power Movements in Nondemocracies*. Minneapolis – London: University of Minnesota Press.
- SCOTT, James C. 1990. *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. New Haven – London: Yale University Press.
- SHARP, Gene. 2005. [1973.] *The Politics of Nonviolent Action: Power and Struggle (I), The Methods of Nonviolent Action (II), The Dynamics of Nonviolent Action (III)*. Boston: Extending Horizons Books.
- SHARP, Gene. 2005a. *Waging Nonviolent Struggle. 20th Century Practice and 21st Century Potential*. Boston: Extending Horizons Books.
- SMITH, Anthony D. 2003. *Nacionalizam i modernizam. Kritički pregled suvremenih teorija nacija i nacionalizma*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- SMITH, Anthony D. 1993. *National Identity*. Reno, Las Vegas: University of Nevada Press.
- SMITH, Anthony D. 1999. *Myths and Memories of the Nation*. New York: Oxford University Press.
- SMITH, Anthony D. 2003. *Chosen Peoples*. New York: Oxford University Press.
- STANIĆ, Jelena, Laura ŠAKAJA i Lana SLAVUJ. 2009. „Preimenovanja zagrebačkih ulica i trgova“. *Migracijske i etničke teme*, 25/1–2:89–124.
- ŠIMONČIĆ BOBETKO, Zdenka. 1997. *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.–1941.* Zagreb: AGM.
- Talijanska uprava na hrvatskom prostoru i egzodus Hrvata (1918.–1943.)*. 2001. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Upravno, sudsko i crkveno razdjeljenje i imenik prebivališta Savske banovine po stanju od 1. maja 1937.* 1937. Zagreb: Kraljevska Banska uprava Savske banovine – Zaklada tiskare „Narodnih novina“.
- VOVELLE, Michael, 1989. *Revolucija protiv Crkve: od Razuma do Najvišeg Bića*. Beograd – Zagreb: Komunist – Grafički zavod Hrvatske.
- „Zakon o imenima mesta i ulica i o obeležavanju kuća od 18.2.1930.“. 1930. *Službene novine Kraljevine Jugoslavije (Prilozi)*. 25. veljače 1930., 44/XVI: 401–403.

IZVORI

Hrvatski državni arhiv (HR HDA):

Fond: 144. Savska banovina Upravni odjel, kut. 274, Povjerljivo II, br. 200/1936. Promjena anacionalnih imena u Savskoj banovini (HR HDA, 144, Pov. II, br. 200.).

Fond: 144. Savska banovina Upravni odjel, kut. 336, Povjerljivo, br. 313. Popis predsjednika općina u Savskoj banovini, siječanj 1938. (HR HDA, 144, Pov., br. 313).

Fond: 806. Osobni fond. Emilije Laszowski, kut. 64. 4.1 Rad u povjerenstvima 1908.–1923; 4.4 Rad u povjerenstvima 1926.–1929. (HR HDA, 806, 4.1; 4.4.).

Suzana Leček

“Residents are Opposed to the Idea Often for Sentimental Reasons” – A Campaign to Change Non-National Place Names in Savska Banovina (1934-1936)

The article explores the campaign which sought to show the integrity of official “Yugoslav nation” through changing the “non-national” (Hungarian, German and Italian) place names. It was shown that the campaign, which was imposed by the State Government, a hated dictatorship at the time, met resistance even on the part of those who were supposed to implement it (primarily Banovina administration, Statistics Bureau and municipal councils). Although there was no open display of disapproval, various forms of avoiding compliance proved to be effective enough for the campaign to stretch as long as it took for the changed political circumstances to mark its end.

Keywords: national symbols, dictatorship, non-violent resistance, place names